

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

Факультет іноземної філології та соціальних комунікацій
Кафедра германської філології

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня «магістр»

Спеціальність 035 «Філологія»
Спеціалізація 035.041 «Германські мови та літератури
(переклад включно), перша – англійська»

***Особливості відтворення ономастичного простору
художнього твору (на матеріалі казки Льюїса Керрола
«Аліса в Країні Чудес»)***

Допущено до захисту «__» _____ 23 р.

Зав. каф. германської філології ____ канд. філол. наук, проф. Баранова С. В.

Виконала:

студ. групи ПР.м-21/1

Власенко Катерина Миколаївна

Науковий керівник:

канд. пед. наук, доцент

Красуля Алла Вікторівна

Суми 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1.....	6
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВІДТВОРЕННЯ ОНІМІВ У	6
ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВІ.....	6
1.1 Історія літературної ономастики: поняття, сучасний стан і перспективи....	6
1.2 Класифікація літературно-художніх онімів.....	9
1.3 Особливості відтворення онімів у художньому перекладі	14
1.4 Поняття та ономастичні особливості літературної казки	20
РОЗДІЛ 2.....	24
ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ ОНОМАСТИЧНОГО ПРОСТОРУ У КАЗЦІ ЛЬЮЇСА КЕРРОЛА «АЛІСА В КРАЇНІ ЧУДЕС»	24
2.1 Перекладацькі трансформації при перекладі онімів казки Льюїса Керрола «Аліса в Країні чудес»	24
2.2 Стилiстичні та функціональні особливості відтворення онімів казки «Аліса в Країні чудес»	30
2.3 Зіставлення онімів у літературному та кіноперекладі твору «Аліса в Країні чудес».....	34
РОЗДІЛ 3.....	41
МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ОНОМАСТИКИ У ПЕРЕКЛАДІ ...	41
3.1 Труднощі відтворення ономастичного простору художнього тексту у перекладі.....	41
3.2 Методичні рекомендації для навчання перекладу англійськомовних онімів	46
3.3 Вправи для навчання перекладу англійськомовних онімів	50
ВИСНОВКИ	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	59
ДОДАТКИ	65
SUMMARY	66

ВСТУП

Власні назви є невід’ємною частиною будь-якої мови та культури. Вони відображають національно-культурні, психологічні та соціальні особливості різних народів. Тому проблема адекватного відтворення цих лексичних одиниць при перекладі з англійської мови залишається актуальною як серед перекладачів, так і серед лінгвістів.

Особливу складність у процесі перекладу викликають власні назви, що функціонують у художньому творі та складають так званий ономастичний простір. Вони часто передають важливу для реципієнта інформацію, яка є незрозумілою для представників іншої культури. Таким чином, перед перекладачем постає ряд завдань, серед яких є адекватний мовний образ на мові перекладу та його повноцінний смисловий зміст.

Актуальність дослідження зумовлена, з одного боку, зростаючим дослідницьким інтересом до ономастичного простору різних країн світу, а з іншого – у відсутності одностайного підходу до передачі англійськомовних онімів українською мовою, що може створювати проблеми в освоєнні світового культурного та інтелектуального простору.

Питання перекладу власних назв віддавна було предметом зацікавлень лінгвістів та перекладачів. Вивченню власних назв, їхньої типології, особливостей їхнього функціонування присвячені роботи І. Борисюка, Л. Веденської, С. Вербич, Л. Гнаповської, О. Зубко, О. Карпенко, О. Суперанської. Вивченням структури та особливостей перекладу англійських онімів українською мовою займалися такі вчені, як І. Бойчук, В. Виноградов, А. Гудманян, Д. Єрмолович, Л. Коломієць, Л. Кушнір, О. Петренко та інші. Попри те, що дослідженнями цієї теми займалися чимало вітчизняних і зарубіжних науковців, у зв’язку з великим розмаїттям художніх творів, проблематика теми залишається недостатньо висвітленою в наукових роботах і потребує подальшого опрацювання.

Об'єктом дослідження є англійськомовні оніми в казці Льюїса Керрола «Аліса в Країні Чудес».

Предметом дослідження є відтворення онімів українською мовою.

Метою дослідження є визначення особливостей відтворення ономастичного простору з урахуванням структури утворення онімів та їх функціонування в межах твору Льюїса Керрола «Аліса в Країні Чудес».

Досягнення поставленої мети вимагає вирішення наступних **завдань**:

- 1) дослідити теоретичну базу ономастики та ономастичного простору у перекладознавстві;
- 2) надати класифікацію онімів та особливості їх відтворення в художньому творі;
- 3) охарактеризувати поняття літературної казки та її особливості з погляду ономастики;
- 4) проаналізувати особливості відтворення ономастичного простору на матеріалі казки Льюїса Керрола «Аліса в Країні чудес»;
- 5) порівняти літературний переклад казки Льюїса Керрола «Аліса в Країні Чудес», виконаний Валентином Корнієнко та кіноверсію твору, створену компанією Волта Діснея “Walt Disney Productions” у 1951 році;
- 6) обґрунтувати труднощі відтворення ономастичного простору художнього тексту у перекладі;
- 7) надати методичні рекомендації для навчання перекладу англійськомовних онімів художнього тексту.

Мета та завдання, окреслені в роботі, а також специфіка об'єкта дослідження зумовили використання таких **методів дослідження**: *метод спостереження, метод компонентного аналізу, метод суміжних наук*. Ми також звернулися до методу лінгвістичного аналізу, серед яких *зіставний метод*, що уможлиблює висвітлення спільних і відмінних ознак у перекладі досліджуваних одиниць в обох мовах; *кількісний аналіз* – для виявлення наявності / відсутності певних типів власних назв та їх перекладу у кожній мові.

Предметно-описовий, логіко-індуктивний та логіко-дедуктивний методи були застосовані для узагальнення та викладу результатів дослідження.

Наукова новизна дослідження полягає у ретельному аналізі ономастики як галузі науки; представленні класифікації та лінгвістичних особливостей онімів; комплексному аналізі перекладацьких прийомів для точного та адекватного відтворення ономастичного простору казки Льюїса Керрола «Аліса в Країні Чудес» українською мовою; зіставленні літературного перекладу казки Льюїса Керрола «Аліса в Країні Чудес» та його кіноверсії; обґрунтуванні труднощів відтворення ономастичного простору художнього тексту у перекладі; створенні методичних рекомендацій для підготовки студентів у галузі перекладознавства; розробці вправ для навчання перекладу англійськомовних онімів.

Практичне значення полягає у можливості використання результатів дослідження при доповненні курсів, факультативних курсів та курсів за вибором з лінгвістики, перекладознавства, загального мовознавства, практичного курсу перекладу з основної мови, теорії літератури, ономасіології, стилістики мови, лексикології тощо. Дані можуть використовуватися студентами та молодими науковцями для написання статей, наукових та творчих робіт, рефератів та тез доповідей.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження викладено в доповіді «Лексичні трансформації у відтворенні ономастичного простору художнього тексту» на XIII Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Перекладацькі інновації» (СумДУ, Суми, 2023 р.).

Структура та обсяг роботи. Робота загальним обсягом 71 сторінки, складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаної літератури, який містить 70 довідкових джерел та 3 джерела ілюстративного матеріалу, додатків та резюме.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВІДТВОРЕННЯ ОНІМІВ У ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВІ

1.1 Історія літературної ономастики: поняття, сучасний стан і перспективи

Сучасні мови охоплюють незліченну кількість слів, що відображають різноманітні аспекти людського життя, культури, науки та техніки. Серед них знаходимо імена й назви, які служать для виділення та індивідуалізації об'єктів. У сучасній лінгвістиці такі імена та назви виокремлено як оніми, а напрям лінгвістики, що їх досліджує має назву ономастика.

Дослідники ономастики пропонують різноманітні тлумачення цього терміну. У той же час активно ведуться обговорення щодо того, чи слід вважати ономастику самостійною дисципліною з власними методами та засобами дослідження, чи вона є допоміжною відносно лінгвістики, географії, соціології і так далі.

За визначенням А. Зубко, ономастика є такою спеціальною історичною дисципліною, яка вивчає «власні імена, їх функціонування в мові і суспільстві, закономірності їх утворення, розвитку і постійних перетворень. Вона виникла в результаті взаємодії досліджень з історичного джерелознавства і лінгвістики» [15, с. 262]. О. Греков пропонує наступне визначення терміну «ономастика» – структурний підрозділ мовознавства, що вивчає власні назви у всьому їх різноманітті, історію їхнього виникнення, зміни в результаті слововживання тощо [10, с. 95].

Зважаючи на той факт, що ономастика виникла «на стику» наук, вона відрізняється комплексністю предмета дослідження. Предметом її вивчення є власні назви, які розглядаються в багатьох аспектах. Серед них можна виділити історію виникнення назв, походження назв та їх типи, спрощення або нарощування складових імені, структурну будову, створення нових імен в

літературі, поширення імен у мові та мовленні. До об'єктів дослідження ономастики належать віднесеність імен до відповідних класів онімів, мотиви номінації, перехід онімів з одного класу в інший (трансонімізація), територіальне та мовне розповсюдження імен, їхнє функціонування в мовленні. Крім того, ономастика досліджує різноманітні особливості власних імен, а саме: фонетичні, морфологічні, словотвірні, семантичні, етимологічні та інші [66].

Ономастика тісно пов'язана з багатьма науками. Серед них виділяємо: історію, етнографію, текстологію, географію, літературознавство, астрономію, країнознавство та інші. Ономастика сьогодення використовує різноманітні лінгвістичні методи: порівняльно-історичний, структурний, типологічний, регіональний, зіставний, етимологічний, статистичний тощо. За допомогою цих методів визначаються ономастичні системи та універсалії.

Власні назви були предметом уваги вчених, дослідників та філософів ще з найдавніших часів. А. Зубко виокремлює три етапи в історії розвитку ономастики як наукової дисципліни. Перший етап отримав назву «доакадемічної доби». Він тривав до середини XIX ст. У цей період створюються перші словники власних назв. Другий етап охоплює другу половину XIX ст. – першу половину XX ст. Він визначається першими академічними дослідженнями з ономастики таких дослідників, як Я. Головацький, О. Лазаревський, М. Максимович, І. Франко. Третій етап, що тривав з другої половини XX ст. до початку XXI ст. визначається інтердисциплінарним характером ономастичних досліджень. У цей час «для тлумачення онімних фактів залучають інформацію інших наукових сфер – історії, географії тощо» [16, с. 29].

Уперше термін «ономастика» запропонував у 1886 р. хорватський лінгвіст Т. Маретич. Спочатку він позначав лише одну ономастичну дисципліну – антропоніміку [35, с. 45]. Говорячи про основоположника ономастичних досліджень в Україні, ним став Яків Головацький. Він приділяв чимало зусиль вивченню історії української мови та тлумаченню власних назв. У 1959 р. відбулася Перша українська нарада лінгвістів, на якій ономастика була визначена як окрема наукова дисципліна.

У другій половині ХХ століття літературно-художня ономастика виокремила як окрема галузь ономастики. Термін «літературна ономастика» використовується для позначення особливого розділу ономастики, тісно пов'язаного з проблемами літературознавства, теорії жанрів, загальними тенденціями культурного життя епохи [19, с. 32].

Ю. О. Карпенко зазначає, що до засад літературної ономастики належить те, що:

«1) вона є вторинною, виникаючи й існуючи на базі загальнонародної ономастики і так чи інакше спираючись на діючі в мові ономастичні норми;

2) літературна ономастика не зумовлюється безпосередньо історичним розвитком, як реальна ономастика, а залежить від волі автора і детермінується художнім задумом, жанром, напрямком та стилем твору;

3) власні назви в художньому творі передусім виконують стилістичну функцію і беруть участь у створенні образів;

4) на відміну від реальних власних назв, що належать мові, художні власні назви існують на рівні мовлення, тексту» [20, с. 14].

Літературна ономастика передбачає дослідження імені літературного героя. Вона пов'язана з суб'єктивним зображенням об'єктивного і передбачає «гру» письменника з ономастичними нормами, авторським відображення світу за допомогою імен.

Сьогодні в Україні функціонують три провідні школи літературної ономастики. Серед них Одеська, Донецька та Ужгородська. Вони займаються інтенсивним вивченням функціонування власних назв у художньому тексті. Кожна з шкіл спеціалізується на певній ономастичній проблематиці. Ядром української академічної ономастики залишається відділ ономастики Інституту української мови НАН України. За словами С. Вербич, у його стінах зосереджена основна емпірична та теоретична база української ономастики [7, с. 5-7].

Українська ономастика має великі перспективи та можливості для розвитку, оскільки українські ономасти репрезентують новаторські підходи до вивчення цієї науки. Основним вектором подальшої роботи на сьогодні є

фондова ономастика, яка охоплює ті класи онімів, що безпосередньо пов'язані з історичною лексичною спадщиною України. До них відносимо гідроніми, ойконіми, антропоніми та етноніми.

Таким чином, ономастика є комплексною науково-лінгвістичною дисципліною. Її основною метою у перекладознавстві є з'ясування ролі власних назв у художніх текстах, історії їх виникнення та специфіки розвитку під впливом різних факторів. Ономастика має неоціненне значення у процесі формування мовної та етнокультурної компетентностей. Вивчення ономастики розширює наше розуміння культур та сприяє взаєморозумінню між різними народами.

1.2 Класифікація літературно-художніх онімів

Одиницею дослідження ономастики є онім. Природа онімів є доволі складною через унікальність позначуваних ними об'єктів, тому науковці подають як суголосні позиції щодо їх розуміння, так і діаметрально протилежні.

За визначенням О. Скляренка оніми є словами, словосполученнями чи реченнями, які служать для виокремлення певного об'єкта з ряду подібних з метою ідентифікувати або індивідуалізувати його [40, с. 188]. У свою чергу О. Греков виділяє поняття оніма як «власна назва, що використовується для виділення об'єкту реальної дійсності і відокремлення його від інших подібних об'єктів» [10, с. 95]. А німецький лінгвіст Г. Косс вважає власні назвами частиною підкласу загальних, тому визначає оніми як «щось конкретне загалом» [60, с. 29].

Важливо відмітити, що значення власних назв стає зрозумілим лише у контексті їхнього використання з тими об'єктами, які вони називають. Тому онімічне значення передбачає співвіднесення з відповідним референтом, а саме з людиною, твариною, місцем, географічним чи астрономічним об'єктом тощо. Крім того, семантика онімів містить компонент відомості імені, стилістичну, оцінну, емотивну й естетичну інформацію.

Різні науковці пропонують різні, але досить схожі між собою класифікації онімів. Провідну роль у розгляді проблеми класифікації власних назв відіграє науковий доробок О. Суперанської. У своїх роботах дослідниця орієнтується на думку А. Баха та класифікує оніми за принципом позначуваного об'єкта.

Аналізуючи ономастичний простір, А. В. Суперанська виділяє:

- 1) реально існуючі імена;
- 2) об'єкти, створені фантазією людей, або імена вигаданих предметів;
- 3) об'єкти, існування яких передбачається, але ще не доведено;
- 4) об'єкти, створені творчістю художника [42, с. 144-145].

Так, до реально існуючих об'єктів дослідниця відносить: *антропоніми* (позначення людей в зв'язку з їх різними характеристиками); *зооніми* (назви тварин); *фітоніми* (назви рослин); *анемоніми* (власні імена вітрів, сезонів, стихійних лих); *космоніми, астроніми, астротопоніми* (загальноприйняті позначення частин небосхилу і небесних тіл, зони космічного простору, небесні тіла та їх частини); *хрононіми* (загальноприйняті позначення часу, точки і відрізки часу); *ергоніми* (власні імена комплексних об'єктів – назви установ, підприємств, товариств, в тому числі транспортних засобів); *назви творів мистецтва* (назви літературних, музичних, театральних, кінематографічних, скульптурних творів); *назви періодичних видань*; *документоніми* (назви документів та їх видів); *хрематоніми* (назви різних предметів); *назви марок і сортів виробів, моделей машин, зразків товару, або товарні знаки* [42, с. 152-186].

За класифікацією М. П. Кочергана, власні назви поділяються на: 1) антропоніми (імена людей); 2) топоніми (географічні назви); 3) теоніми (назви божеств); 4) зооніми (клички тварин); 5) астроніми (назви небесних тіл); 6) космоніми (назви зон космічного простору і сузір'їв); 7) хрононіми (назви відрізків часу, пов'язані з історичними подіями); 8) ідеоніми (назви об'єктів духовної культури); 9) хрематоніми (назви об'єктів матеріальної культури та інші) [27, с. 353-364].

Розглядаючи власні назви, Л. Литвин пропонує наступну класифікацію: 1) реальні чи вигадані імена суб'єктів чи об'єктів; 2) імена суб'єктів (антропоніми та зооніми) та імена об'єктів (топоніми, хромоніми); 3) імена-актанти (імена-фони та імена-характеризатори). Оними групи реальних імен дослідниця поділяє на етроніми, загальнономвні (імена, прізвища, псевдоніми) та преференційні (історичні імена). З іншого боку, вигадані імена поділяються на інтертекстуальні імена із внутрішньою формою (наприклад, міфологічні, біблійні та літературні) та авторські новотвори [29, с. 16].

Однією з найновіших класифікацій онімів вважається типологія О. Ю. Карпенко. Вона подає наступні класи власних назв за денотатами: 1) антропоніми (імена людей); 2) топоніми (назви географічних об'єктів); 3) космоніми (назви космічних об'єктів); 4) теоніми або міфоніми (найменування божеств, міфічних істот); 5) зооніми (клички тварин); 6) ергоніми (назви організацій, виробничих та суспільних об'єднань); 7) хрононіми (назви відрізків часу, подій); 8) хрематоніми (назви окремих предметів) [20, с. 83].

У своїй роботі ми досліджуємо особливості відтворення онімів художнього твору, тому за основу була взята класифікація онімів Мер'ємової Ю.В. У своїй праці «Онiмiя англiйських, українських та російських казок» науковиця пропонує таку класифікацію літературних онімів: антропоетоніми, зоопоетоніми, фітопоетоніми, топопоетоніми, астропоетоніми, ергопоетоніми та міфопоетоніми [34, с.60].

Під «антропоетонімом» розуміється ім'я особове, ім'я по батькові (патронім), прізвище, прізвисько, псевдонім [66]. Варто наголосити на тому, що антропоетоніми авторської казки включають не лише імена людей, а й імена антропонімоподібних істот, різноманітних іграшок і тварин, які за своїм стилем комунікативної поведінки не відрізняються від людей.

У контексті дитячої художньої літератури зустрічаються як поодинокі, так і множинні антропоніми. До множинних відносимо імена, які в мовній свідомості особистості не зв'язуються з певною людиною. Поодинокими антропонімами є імена, які належать безлічі людей, але у своїй основі пов'язані з кимось одним

[14, с. 213]. Зважаючи на той факт, що більшість антропонімів в дитячій літературі часто вигадані або створені спеціально для конкретного персонажа, вони частіше будуть виступати як поодинокі.

На нашу думку, антропонімічний простір є відображенням історичних, соціальних, суспільно-політичних процесів держави та її зв'язків з іншими народностями. Проте антропоніми не тільки здатні виконувати свою пряму – бути назвами об'єктів навколишнього середовища, – але й стають у мовленні експресивно-оцінювальними заміниками загальних назв [46, с. 8-13]. Вони збагачуються понятійними конотаціями, які органічно злилися з конотаціями емоціонально-експресивного плану.

Говорячи про зооніми, у сучасному мовознавстві не існує однозначної думки щодо визначення цього терміну. Термін «зоонім» уперше з'являється в науковій літературі в 60-х рр. ХХ століття та використовується для позначення назв тварин [66].

Зооніми вирізняються високим ступенем поширеності та активно використовуються в різних мовах світу для підкреслення образної характеристики людини, ситуації, висвітлення різноманітних аспектів матеріального та духовного життя народу. Вони часто репрезентують життєвий досвід людини та слугують для позначення рис характеру персонажів.

Необхідно підкреслити, що зооніми належать до найпродуктивніших лексем, семантичні структури яких містять найбільшу кількість метафоричних значень, що вживаються для позначення людей. Тому використання зоонімів в мовленні є не лише способом лексичного розмаїття, а й важливим інструментом для створення насичених та емоційно збагачених висловлювань, що здатні глибше передати певні аспекти людської природи.

Топопоніми використовуються для позначення географічних об'єктів. Міста, селища, країни, вулиці, назви річок, озер, гір, установ – усе це охоплюється значенням топопоніму. Географічні назви виконують адресну функцію щодо конкретних географічних об'єктів, а закладена в них інформація

містить відомості про форму, величину, властивості цих об'єктів та їх значення в житті людини.

Топоніми, як і будь-які інші власні назви, виконують важливу роль у художній літературі. Головною функцією топонімів, як і будь-якої власної назви, є номінативна. Письменники використовують реальні географічні найменування для позначення об'єктів у художньому творі для забезпечення реальності відтворення певних подій та досягнення динамізму дії.

У сучасній лінгвістиці існують різні типи класифікації топонімів. Українська дослідниця Т. Дудун поділяє топоніми за об'єктами номінації:

- 1) ороніми – імена елементів рельєфу, його форм: гір, вершин, рівнин, плато, низовин, впадин тощо;
- 2) гідроніми – імена річок, озер, морів, океанів, каналів, водосховищ;
- 3) імена рослинних суспільств: лісів, парків, луків тощо;
- 4) імена населених місць: міст, сіл, селищ, хуторів;
- 5) імена вулиць, площ, провулків, проїздів, мостів в містах, селищах [15, с. 227].

Наступним класом літературних онімів є фітопоетоніми. Вони позначають назви рослин (дерев, кущів, квітів, тощо) [34, с.64]. Використання фітопоетонімів допомагає створювати живописні пейзажі, даруючи читачеві відчуття місця та атмосфери. Кожна рослина має власні унікальні характеристики, форму, кольори та асоціації, що допомагає передати конкретні образи та викликати у читача чіткі візуальні уявлення. До того ж вказівка на конкретні рослини може слугувати індикатором місця та часу, оскільки деякі з них характерні лише для певних регіонів чи сезонів.

У свою чергу астропоетоніми визначають назви космічних об'єктів, або окремих небесних світил, планет, зірок, комет, метеороїдів, і астероїдів [34, с.64]. Сучасні астрономи поділяють астропоетоніми за часом номінації на старі, які були названі до винайдення телескопів та нові. Серед старих назв виділяють Сонце, Місяць, Марс. Серед нових – Кільця Ейнштейна, Галактика «Небесне око» і Спіральна Галактика. Говорячи про художні тексти, астропоетоніми

використовуються для створення виразних образів та порівнянь. Вони часто слугують орієнтиром у часі, нагадуючи читачеві про пору року, час доби чи історичний період.

Міфпоетонім є елементом міфу та споріднених оповідей (казок, легенд), власною назвою об'єкта або суб'єкта, що фігурує в них. Вони мають справу з власними назвами богів, божеств, нейтральних персонажів та злодіїв, наявних у пантеоні та складі міфології. Вивчення міфопоетонімів пов'язане з дослідженнями в галузі релігієзнавства, етнографії та історії.

Ергопоетоніми вживаються для позначення слів і термінів, що вказують на назви племен, народів, соціальних груп або об'єднань людей [34, с.65]. За допомогою ергопоетонімів автор забезпечує культурну глибину та різноманітність художнього твору. Вони часто використовуються для підкреслення теми ідентичності, приналежності та культурної спадщини. Використання ергопоетонімів служить потужним засобом вивчення та взаємодії різних культур, їхнього взаєморозуміння чи конфліктів.

Отже, можемо зробити висновок, що на сучасному етапі розвитку ономастики відбувається активний розвиток термінотворення ономастичних понять та класифікації онімів. Існуючі системи класифікації сприяють детальному вивченню та систематизації онімів, враховуючи їхнє походження, спосіб утворення та смислове навантаження в контексті літературних творів. Проте, ономастика, як наука, вимагає активних подальших досліджень у зв'язку з глобалізаційними процесами та культурним розвитком країн світу.

1.3 Особливості відтворення онімів у художньому перекладі

Проблема відтворення іншомовних онімів існує в усіх мовах світу, оскільки в своєму початковому мовному середовищі оніми володіють складною смисловою структурою, унікальними особливостями форми та можливостями видозміни. Варто зазначити, що при передачі власної назви чи імені іншою

мовою більшість таких властивостей втрачається. Незнання та ігнорування цих особливостей значно ускладнює процес перекладу.

Важливо відмітити, що ступінь насиченості окремого художнього тексту онімами може варіюватися від нуля до декількох тисяч одиниць. У процесі дослідження загальних структурно-семантичних характеристик ономастикону художніх текстів, Г. Лукаш наголошує на домінуванні в ньому антропонімів. Вони є ядерними онімами, які позначають персонажів твору. Другу ланку ономастичного простору онімної ієрархії займають топоніми. Цей клас онімів використовується для передачі значущості місця, де розгортаються описані у творі події. На периферії ономастичного простору художнього тексту знаходяться похідні утворення від вламних назв, авторські оказіоналізми різного виду, займенникові субститути та перифрази найближчого контексту [30, с. 113].

Досліджуючи художній ономастикон, науковці виділяють його специфічні ознаки. Серед них є вторинність, приналежність до художнього мовлення; формування на основі вільного творчого пошуку, вибору, здійснюваного письменником у відповідності до жанру та стилю; стилістична функція; роль заголовка як провідного компонента ономастичного простору літературнохудожнього твору [29].

Адекватне відтворення ономастичного простору художнього твору вимагає врахування бачення та сприйняття світу письменника, його поглядів та цінностей. Зазвичай оніми набувають нових смислових відтінків та значень у художньому тексті. Вони стають суттєвим елементом для вираження емоцій та створення образів у творі. Саме тому, неправильний переклад власних назв та імен художнього твору є не тільки неповагою до особистості та творчості автора, а й великою загрозою для розвитку мовної компетенції суспільства.

Проблематика відтворення онімів у художньому тексті також підсилюється їх смисловим навантаженням. На думку В. М. Калінкіна, онім у своїй сутності може містити не один смисл, він має нескінченне смислове навантаження [18, с. 24]. У такий спосіб кожен онім, який використовується в художньому творі, може мати різноманітні значення, залежно від контексту та

індивідуального сприйняття читачем. У процесі читання та інтерпретації тексту читач може сприймати оніми як символи, які несуть емоційне та образне навантаження, розширюючи їхнє значення. Таким чином, оніми можуть перетворюватися у символи, які втілюють ширше і глибше смислове навантаження в контексті твору.

Адекватний переклад власних назв у художньому тексті направлений на досягнення комунікативно-функціональної ефективності. Це означає, що перекладач повинен враховувати потреби та очікування читача, забезпечуючи передачу не лише буквального змісту, але й емоційно-художнього виразу оригіналу. Адже онім у контексті є не тільки конотативним аспектом, але й естетичним. Він сприймається аудиторією у складній і глибокій перспективі цілого. Таким чином, орієнтація на читача допомагає зберегти автентичність та естетичні якості твору в перекладі.

Процес відтворення онімів може ускладнюватись через численні функції, які вони виконують у художньому тексті. Питання кількості функцій онімів все ще залишається невирішеним. Аналіз наукової літератури говорить про те, що на сьогоднішній день не існує однієї спільної думки щодо кількості функцій онімів. Загальна класифікація функцій онімів була розроблена А. Вільконом. Він виділяє такі основні функції на рівні художнього твору:

- 1) локалізувальна – відтворює зв'язок фабули твору з окремими часовими і просторовими даними;
- 2) соціологічна – вказує на суспільну належність, середовище проживання та походження разом із національною належністю;
- 3) алюзійна – проводить паралель з певними місцями, подіями, особами;
- 4) семантична – використовується для характеристики персонажа, місця дії через пряму або метафоричну назву;
- 5) експресивна – відтворює експресивно-емоційні особливості онімів [65, с. 82-111].

Українська дослідниця Т. Можарова розширює перелік функцій, які виконують оніми в художніх текстах, виділяючи нейтрально-описову, гумористичну й піднесеноліричну функції [24, с. 164]. Враховуючи ці різноманітні функції, перекладач має бути передусім чутливим реципієнтом. Він повинен не тільки осмислювати текст, але й вміти відтворювати його образний та емоційний вплив.

Деякі вчені пропонують системний перелік функцій, що їх виконують поетоніми, указуючи зокрема на: 1) номінативну; 2) хронотопічну; 3) характеризувальну; 4) експресивну; 5) текстотвірну функції та функцію; 6) образності; 7) тропеїчності [22].

Номінативна, або називна функція, яка є первинною, основною мовною функцією всіх онімів художнього тексту. Вона являє собою називання (номінацію) предмету та виокремлення його з ряду однотипних об'єктів. Оніми можуть виконувати пряму (первинну) та непряму (вторинну) номінативні функції. Виконуючи пряму номінативну функцію, оніми вказують на предмет, якому вони присвоєні в індивідуальному порядку. У свою чергу для непрямой номінативної функції характерним є перенесення найменування на інший предмет, внаслідок чого воно отримує здатність визначати певні властивості об'єктів.

Предмет, що позначається онімом, називають референтом. Референтами можуть бути люди, тварини, установи, компанії, географічні й астрономічні об'єкти, книги, фільми та різноманітні твори мистецтва.

Характеризувальна функція онімів проявляється через диференціацію персонажів за їхньою національною належністю, віком, статтю, професією, соціальним статусом, належністю до субкультури тощо.

Хронотопна функція онімів вказує на їхню роль у створенні хронотопу, тобто просторово-часового контексту, де відбуваються події літературного твору. Власні назви, такі як місцевості, вулиці, будинки, інституції, географічні об'єкти, створюють конкретний просторові рамки, в яких розгортається сюжет

твору. Крім цього, вони можуть засвідчувати конкретну епоху, період чи місце дії, таким чином надаючи тексту історичної аутентичності та реалістичності.

Експресивна функція онімів у художньому тексті полягає в тому, що вони викликають емоційну реакцію у читача, надають тексту емоційної насиченості та створюють унікальну атмосферу твору. Вона може бути реалізована через звучання, мелодичність, ритмічну структуру, асоціативну силу або незвичну комбінацію звуків. Ця функція онімів у художньому тексті є важливою складовою стилістичного оформлення, яка допомагає автору передати власні ідеї та активізує почуттєву напругу читача.

Текстотвірна функція власних назв виражається в тому, що вони стають експлікаторами когезії і когерентності тексту. Текстотвірна функція онімів у художньому тексті полягає в їхньому внеску до оформлення сюжету твору сценарію та внутрішньої логіки тексту. Власні назви встановлюють специфічні межі для уявного світу твору, визначають його структуру, створюючи узгоджений контекст і орієнтацію на потенційного читача.

Функція тропеїчності онімів у художньому творі пов'язана з їхнім використанням у переносному або метафоричному значенні, коли власні імена та назви втрачають свою пряму семантику та набувають іншого, переносного сенсу. Це додає художньому твору додаткову глибину, образність та можливість для багатогранних тлумачень. Тропеїчність онімів сприяє створенню цікавих образів, багатій символіки та посиленню емоційного забарвлення тексту.

Отже, оніми надають конкретності та унікальності персонажам художнього твору, відрізняючи їх від інших образів у тексті. Вони вказують на конкретні місця та часові рамки сюжету. Крім цього, оніми впливають на інтерпретацію тексту, надаючи йому експресивності й викликаючи потужні асоціації у читацької аудиторії.

У літературних онімах домінує когнітивний аспект, що є результатом пізнавальної діяльності письменників. Він передбачає декодування і аналіз письменником різних пізнавальних елементів, таких як концепти, образи, або ідеї, і їх втілення у формі власних назв. Так, когнітивний аспект передбачає

розуміння та сприйняття письменником світу навколо, а також його вираження через мову та символи. За допомогою онімів, які є одним з когнітивних елементів тексту, автор може створювати спеціальні асоціації, передавати думки та створювати багатогранний зміст художнього твору.

М. Бережна пропонує тринадцять етапів перекладацької діяльності, у результаті якої перекладач приймає рішення щодо способу перекладу оніму. На першому етапі роботи перекладач повинен впевнитися в тому, що перед ним саме власне ім'я чи назва. На цьому ж етапі враховують правила мови оригіналу, що стосуються статусу оніма. Як правило, для позначення власного імені в англійській мові використовують велику літеру, проте з великої літери можуть писатися не лише імена власні. На наступному етапі перекладач повинен встановити, до якого класу належить онім. На третьому етапі перекладачу слід визначити національно-мовну належність та інші характеристики оніму. Так, досліджується мовно-культурне середовище оніму.

На четвертому етапі необхідно встановити, чи є онім одиничним чи множинним. На наступному етапі варто дослідити традиційні відповідники оніму, якщо такі існують. На шостому етапі виявити, чи можливо перенести власне ім'я в переклад в його оригінальному написанні. Він передбачає аналіз фактичної й художньої семантики онімів. На сьомому етапі при неможливості прямої передачі необхідно обрати потрібний спосіб перекладацької трансформації. Далі важливо перевірити отриманий результат на благозвучність. На дев'ятому етапі перекладач повинен перевірити відповідник на входження в синтагматичну і парадигматичну систему мови перекладу. Крім цього, варто впевнитись в тому чи не надав він новоутвореному оніму нового значення, якого не мав на увазі автор оригіналу художнього твору. На дванадцятому етапі перекладач повинен встановити, чи має власне ім'я внутрішню форму, і якщо так, встановити її актуальність. І на останньому етапі відбувається аналіз перекладу з точки зору його еквівалентності оригіналу [4, с. 62-66].

Можемо стверджувати, що найскладнішими етапами у процесі перекладу онімів є шостий та дванадцятий етапи. Дотримання такої послідовності у

відтворенні ономастичного простору художнього тексту забезпечить адекватність перекладу.

Таким чином, можемо зробити висновок, що оніми у літературно-художніх текстах є багатофункціональними, динамічними та полісемічними. У творчості письменника вони набувають конотативного забарвлення, формують образи та реалізують різноманітні функції, відповідно до жанру твору. Для якісного перекладу власних назв у художньому творі слід враховувати їх специфічне семантичне значення, культурно-історичні засади виникнення та широку палітру функцій.

1.4 Поняття та ономастичні особливості літературної казки

Казка є одним із найбільш популярних жанрів дитячої літератури. Вона увібрала в себе кращі фольклорні традиції та найрізноманітніші авторські інтерпретації усіх часів. Цей жанр дитячої літератури становить найдавнішу культурну спадщину, яка зберегла уявлення наших предків про світ, морально-етичні та естетичні принципи, взаємини людини та природи.

Говорячи про еволюцію цього жанру, варто зазначити, що казка перебуває у постійному русі та розвитку, постійно перевтілюючись та адаптуючись до певних культурно-історичних та суспільно-політичних обставин. Жанр літературної казки зароджується у ХІХ столітті. Як правило, авторські казки виникали на основі чарівних народних казок. Народні казки передавались з покоління в покоління, змінювали свою форму, адаптувались до соціально-історичних подій та зазнавали перших авторських інтерпретацій. У більшості літературних казок повторюються відомі фольклорні мотиви, проте розвиток сюжету і вибір персонажів тепер підпорядкований бажанню автора.

Існує чимало визначень поняття «літературна казка». Українська науковиця Г. Сабат окреслює літературну казку як фантастичний твір авторської художньої творчості, що нерозривно пов'язаний із реальністю та відображає суть епохи, вбирає в себе ідейно-політичні, літературно-естетичні тенденції часу,

вливається в літературні течії і напрямки, має схильність до інновацій, консолідації з іншими жанрами й утворенням «гетерогенних мистецьких явищ», які тісно пов'язані зі світоглядом письменника; або ж це мистецький твір, сюжет та структура якого побудовані за специфічними традиційними законами фольклорної казки, його особливий стиль, трансформуючи народну традицію, виливається у «новітньо-авторський семантикогносеологічний субстрат» [38, с. 8].

Ю. Проценко вважає літературну казку авторським твором, який формується на основі жанрової матриці народної казки. Вона виявляється у способах трансформації традиційних сюжетів, образів і мотивів, у синтезованій структурі казки й авторському вирішенні моральних проблем [37, с.19].

У свою чергу відомий літературознавець Ю. Ярмиш називає літературною казкою твір, у якому в чарівно-фантастичному або алегоричному розвитку подій і, як правило, оригінальних образах та сюжетах у прозі, віршах та драматургії розв'язуються морально-етичні та естетичні проблеми [49, с. 28].

Спираючись на наведені визначення, робимо висновок, що термін «літературна казка» може бути предметом різних тлумачень. Вона є результатом творчості письменника, який створює своїх героїв, розвиває сюжет та передає моральні цінності через образи та ситуації. З одного боку, літературна казка є простором для ілюстрування повчальних ситуацій та передачі майбутньому поколінню певних моральних, етичних та філософських цінностей. Водночас, авторські казки є способом трансляції реальності через призму фантастичного чи казкового світів.

Порівнюючи літературну та фольклорні казку, відмічаємо, що автори літературних казок часто запозичують систему образів з фольклорної. Персонажі зазвичай поділяються на позитивні та негативні. Окрім образів, виділяємо ще одну подібну рису казок – елемент фантастичності. Він виявляється через наявність магічних предметів та явищ, зображення фантастичних істот та описання різноманітних надприродних подій. Проте, варто наголосити на тому,

що у літературній казці фантастика часто переплітається з подіями реального життя.

Літературна казка характеризується більш вільною побудовою у порівнянні з фольклорною, оскільки автор літературної казки наділений безмежною творчою уявою та має великий простір для фантазії. Бабільше авторська казка відрізняється індивідуалізацією казкового образу. Автор часто вдається до детального опису портрету героя та приділяє увагу його психологічній характеристиці. Часто у ході розвитку сюжету герой переходить з категорії позитивних у негативні чи навпаки. Так, персонажі літературної казки не повторюються в творах інших авторів навідріз від фольклорного варіанту казки.

Крім цього, у ході створення літературної казки автор зазвичай надає велике значення стилю, з великою увагою створюючи кожний абзац твору. У свою чергу фольклорні казки, які передаються з покоління в покоління, більше наближені до розмовної мови. Вони використовуються у повсякденному житті та передаються усно.

Важливо відмітити, що у процесі створення літературної казки дитячі письменники не можуть обмежуватись лише власним баченням світу. Їх першочерговим завданням є врахування особливостей читацької аудиторії та створення тексту, який би відповідав інтересам, захопленням та рівню розвитку дітей. Тому в дитячій літературі важливо використовувати етимологічне значення власних назв. Це сприятиме глибшому та більш повному розумінню художнього твору.

Бабільше, найменування персонажів несе важливе значення у процесі художнього сприйняття твору дитиною. Ім'я допомагає дитині ідентифікувати персонажа та розпізнавати його серед інших. Крім цього, воно часто вказує на характер, особливості, зовнішні характеристики чи навіть на певні важливі події у житті персонажа. Таким чином, у свідомості дитини об'єкт фіксується за допомогою імені, тому можна вважати, що ім'я створює образ персонажа [33, с. 76].

Отже, літературна казка є авторським фантастичним твором, що змальовує неймовірні пригоди вигаданих або традиційних казкових героїв. Цей жанр постійно зазнає нових трансформацій, збагачується сучасними реаліями та розкриває актуальні проблеми сьогодення. Власні назви та імена є ефективним засобом створення образів, передачі смислових відтінків і впливу на емоційну та символічну глибину художнього тексту.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ ОНОМАСТИЧНОГО ПРОСТОРУ У КАЗЦІ ЛЬЮІСА КЕРРОЛА «АЛІСА В КРАЇНІ ЧУДЕС»

2.1 Перекладацькі трансформації при перекладі онімів казки Льюїса Керрола «Аліса в Країні чудес»

Славетна казка Льюїса Керрола під назвою «Аліса в Країні чудес» вже понад 150 років захоплює не лише дітей, а й дорослих всього світу. Перекладена багатьма мовами, не раз екранізована, адаптована й безліч разів переказана, ця історія досі не втратила своєї актуальності. Вона безперечно стала літературною класикою та найкращим зразком абсурду свого часу.

Разом із Алісою читач подорожує лабіринтами фантазії, де зіштовхується з різними випробуваннями та складнощами. Ця подорож стає справжнім символом самопізнання та зростання, адже допомагає з'ясувати, хто вона є та яка її роль у цьому «дивному» світі. Аліса заохочує читача вірити у диво та навчає цінувати прості радощі життя. Водночас цей літературний твір може розглядатися як критика суспільних норм та аспектів життя 19-го століття. Він засуджує формальність, конформізм та гіпокрізію того часу. Льюїс Керрол критикує популярні стереотипи та обмеження, пов'язані з самоідентичністю та соціальними ролями в суспільстві.

Важливо відмітити, що казку «Аліса в Країні Чудес» відносять до найбільш складних для перекладу. Через надзвичайну популярність казки її переклали 125 мовами світу. Проте не кожному перекладачеві вдалося досконально передати тонкощі лінгвістичних експериментів Льюїса Керрола. Переклад цього твору ускладнюється наявністю каламбурів, дотепів, власних назв, імен, лінгвістичних особливостей та фольклору. Тому якісне відтворення оригіналу твору вимагає творчого підходу та ряду перекладацьких трансформацій.

На нашу думку, казка Льюїса Керрола «Аліса в Країні чудес» є одним з найяскравіших прикладів художньої літератури, де власні назви відіграють

вирішальну роль у створенні казкової атмосфери та передачі характерів персонажів. Вони не лише слугують засобом ідентифікації місць та героїв, а й допомагають передати імпліцитний та естетичний зміст літературного твору.

У художньому творі власні назви складають так званий ономастичний простір. Він визначається як сукупність усіх власних назв (реальних і вигаданих), що являє собою відкриту систему, яка постійно змінюється через появу нових об'єктів ономастики [46, с. 18]. Ономастичний простір кожного літературного твору є унікальним і визначається авторським вибором назв, які він використовує для позначення персонажів, місць та подій.

Організація кожного ономастичного простору будь-якого твору є наслідком творчого переосмислення митцем онімної системи. Так, ономастика художнього тексту ніколи не буває прямим відбиттям імені, яке використовується у житті, а є його проекцією, яка проходить крізь призму авторської творчості.

Ономастичний простір казки Льюїса Керрола «Аліса в Країні чудес» визначається алегоричністю власних назв, їх багатозначним характером та різноманітністю. Проаналізувавши твір, ми виявили 58 власних назв. З них виділяємо 22 антропоніма, 27 зоонімів, 8 топонімів та 1 хрононім (додаток А).

Переклад онімів у цьому літературному творі вимагає творчого підходу та ряду перекладацьких трансформацій. За визначенням О. Селіванової, перекладацькі трансформації є прийомами, які передбачають процедуру перетворень у процесі переходу від одиниць тексту оригіналу до одиниць тексту перекладу. Вони застосовуються заради досягнення еквівалентності перекладу [41, с. 545].

С. Швачко розглядає трансформації на матеріалі поетичних текстів. Авторка праці звертає увагу на відтворення засобів образності поетичного тексту, зосереджуючись на змінах поверхневого рівня тексту та на відсутності цих змін на глибинному рівні [48, с. 92].

Перекладацькі трансформації застосовуються тоді, коли словникові відповідники того чи іншого слова мови оригіналу не можуть бути використані

у перекладі через відмінності значення і контексту. Основними характерними рисами перекладацьких трансформацій вважаємо міжмовний характер та цілеспрямованість на досягнення адекватності перекладу.

Сьогодні існує безліч класифікацій перекладацьких трансформацій, запропонованих різними авторами. Український дослідник І. Корунець поділяє перекладацькі трансформації на внутрішні та зовнішні. Внутрішні або неявні трансформації відбуваються на лексичному рівні цільової мови у порівнянні з відповідними одиницями мови оригіналу. Зовнішні або явні трансформації спричиняють зміни у цільовій мові [25, с. 361-380].

Так, О. Петрашик використовує таку класифікацію перекладацьких трансформацій: перекладацька транскрипція та транслітерація, калькування та лексико-семантичні заміни: конкретизація, генералізація. До граматичних трансформацій дослідниця відносить такі морфологічні та синтаксичні трансформації, як синтаксичну еквівалентність, поділ речення на частини, злиття речень, та граматичні заміни [36].

У процесі дослідження перекладу онімів художнього тексту за основу у роботі була взята класифікація Л.М. Щетиніна. Дослідник виділяє такі способи передачі власних назв, як: транскрипція, транслітерація, калька та напівкалька, створення неологізму, функціональна заміна та описовий переклад [29, с. 35].

У своїй роботі для проведення аналізу перекладацьких трансформацій при відтворенні онімів казки Льюїса Керрола «Аліса в Країні чудес» ми обрали художні переклади твору, які були здійснені Г. Бушиною та В. Корнієнко.

Першим типом перекладацьких трансформацій на який варто звернути увагу є підбір традиційних відповідників. Проаналізувавши переклади Г. Бушиної та В. Корнієнко, ми дійшли висновку, що використання даного способу перекладу є доволі вживаним та зустрічається досить часто. Ми знайшли 7 англійських топонімів, які мають відповідники в українській мові: “England” – «Англія», “France” – «Франція», “New Zealand” – «Нова Зеландія», “Australia” – «Австралія», “London” – «Лондон», “Paris” – «Париж», “Rome” – «Рим».

Перекладачі використовують традиційні відповідники, замінюючи топоніми на українські відповідники.

Наступним типом трансформацій, використаних у художньому перекладі на українську мову є транскрипція. За визначенням Т. А. Казакової, транскрипція – це формальне пофонемне відтворення лексичної одиниці за допомогою фонем мови, якою перекладаємо [29, с. 63]. Транскрипція є відтворенням звукової форми іншомовної лексики. Варто відмітити, що такий варіант перекладу є загальноновживаним при перекладі звичайних власних імен: “Shakespeare” – «Шекспір», “Lacie” – «Лейсі», “Elsie” – «Ельзі». Такі перекладацькі рішення повністю відповідають твору оригінала та не порушують авторський задум.

Ще однією перекладацькою трансформацією, яка використовується при відтворенні онімів казки Льюїса Керрола «Аліса в Країні чудес» є транслітерація. Звертаючись до значення цього терміну, транслітерація є формальним відтворенням лексичної одиниці за допомогою алфавіту мови, якою ми перекладаємо [29, с. 65]. Транслітерування поєднане з транскрибуванням Г. Бушина застосовує для відтворення таких антропонімів як: “Tillie” – «Тілли», “Edwin and Morcar” – «Едвін і Моркар», “Edgar Atheling” – «Едгар Ателінг». Проте, В. Корнієнко замінює вищезгадані оніми зовсім іншими відповідниками: “Tillie” – «Тільда», “Lacie” – «Асіла». Так, він обирає менш традиційний шлях, можливо, намагаючись забезпечити кращий фонетичний еквівалент або зберегти характеристики оригінального звучання імен. Водночас перекладач перетворює англійські імена на незвичні для українського читача, що може створювати певні складнощі у розумінні тексту потенційною аудиторією. Таким чином, ми спостерігаємо, що метод транслітерації в основному застосовувався при перекладі власних назв за відсутності слова-еквівалента у мові ьперекладу.

Слід зазначити, що калькування чи напівкалькування не є досить частотним при перекладі твору Льюїса Керрола. Звертаючись до значень цих перекладацьких трансформацій, калька розглядається як запозичення шляхом буквального перекладу, що дозволяє перенести у мову перекладу реалію з

максимальним збереженням семантики. Напівкалька у свою чергу є частковим запозиченням слів і словосполучень, котрі складаються частково з елементів із мови оригіналу та частково – з елементів мови, якою перекладаємо [3, с. 35-40]. У художньому перекладі Г. Бушиної та В. Корнієнко зустрічаємо топонім “Wonderland”, який був перекладений в обох випадках способом калькування, як «Країна Чудес». Вважаємо, що такий спосіб відтворення англійського топоніма є досить вдалим, адже він зберігає казкову атмосферу сюжету казки. Цікавим є приклад напівкалькування антропоніма “William the Conqueror”, переданого як «Вільгельм Завойовник», що одночасно поєднує в собі як елементи вихідної мови, так й елементи мови перекладу.

Функціональна заміна також зустрічається у варіантах перекладу казки Г. Бушиної та В. Корнієнко. Важливо відмітити, що функціональна заміна є підбором функціонального еквівалента, який викликає у читача перекладу такі самі асоціації, як і у читача твору мовою оригіналу [3, с. 36]. Так, антропонім “Alice” замінюється традиційним ім’ям «Аліса». У такий спосіб перекладачі намагаються зберегти етнічну та культурну відповідність імені, забезпечуючи тим самим зрозумілість та природність для читачів. Водночас відтворення імені “Mary Ann” у двох перекладах значно відрізняється. Г. Бушина вживає український відповідник «Мар’яна», а В. Корнієнко ж транскрибує його, як «Мері Ен».

Наступною перекладацькою трансформацією є прагматична адаптація у перекладі зоонімів, яка була використана обома перекладачами. Оскільки назви тварин часто мають культурно-специфічний контекст, їх переклад може вимагати деяких змін для досягнення аналогічного ефекту мовою перекладу. Зокрема, Г. Бушина використала ім’я «Бровко» замість “Fury”, а В. Корнієнко запропонував назву «Мурко» у своєму варіанті перекладу. На нашу думку, такий принцип одомашнення робить твір ближчим та зрозумілішим для українськомовного читача.

Слід відмітити, що у ході відтворення англійських зоонімів українською мовою перекладачі вдалися до ще однієї трансформації. Г. Бушина перекладає

зооніми “The Mock Turtle” та “Cheshire Puss”, додаючи власного бачення інтерпретації цих персонажів. Так, у творі з’являються «Фальшива Черепаха» та «Котик Сміюнчик». Вважаємо, що використання такої трансформації зберігає гумористичний ефект зоонімів та дозволяє у повній мірі передати їх емоційність. У свою чергу В. Корнієнко передав назву черепахи як «Казна-Що-Не-Черепаха», повністю відтворюючи смислове навантаження зооніма та ідею автора. Варіанти перекладу інших зоонімів є однаковими в обох перекладах, оскільки вони мають відповідники у словниках: “Mouse” – «Миша», “Eaglet” – «Орля», “Duck” – «Качка».

Хочемо відмітити, що у процесі відтворення англійських зооніма Валентин Корнієнко використав відповідники з характерним українським колоритом. Так, перекладач використав назву «Ящур Крутихвіст» замість англійського відповідника “Lizard”. На нашу думку, використання слова «ящур» в українському перекладі надає оригінальному персонажу характерну рису української фауни. Ящур є поширеним видом рептилій в Україні та інших частинах світу. Таким чином, автор створив асоціацію з місцевою фауною потенційної аудиторії. Вважаємо, що слово «крутихвіст» у свою чергу було використано для того, щоб надати йому характерну рису хитрості та жвавості. Говорячи про переклад зооніму “Rabbit” – «Кролик-Шляхтич», можна стверджувати, що такий варіант був використаний для створення комічного ефекту. Варто пригадати, що персонаж Кролика у казці відрізнявся своєю тривогою та постійною знервованістю. Крім цього, він був завжди зайнятий та поспішав з одного місця в інше. Таким чином, за допомогою зооніму перекладач підкреслив риси характеру персонажа та сприяв запам’ятовуванню образу читачем.

Також важливими рисами перекладу є застосування низки українських суфіксів. На нашу думку, вони компенсують англійські атрибути віку чи статі. Так, у перекладі В. Корнієнко ми зустрічаємо наступні варіанти відтворення онімів: “old Crab” – «стара Крабиха», “young Crab” – «Крабеня». Таким чином,

перекладач робить зооніми простішими та ближчими для сприйняття українською аудиторією.

Ще один випадок культурного адаптивного перекладу або адаптації зустрічаємо у варіанті перекладу Г. Бушиної. Вона вирішила адаптувати текст для радянської аудиторії, яка не має знань та досвіду, пов'язаного з американським Різдом і замінила реалію “Christmas” на «Новий рік». На нашу думку, ця стратегія перекладу дозволяє зберегти сенс та емоційну атмосферу оригінального тексту, але в той же час робить його більш зрозумілим та близьким для цільової аудиторії.

Таким чином, можемо зробити висновок, що відтворення онімів у творі Льюїса Керрола «Аліса в Країні чудес» відбувається переважно шляхом перекладацької транслітерації та транскрибування, калькування, функціональної заміни та прагматичної адаптації. Це обумовлюється жанром літературної казки, де автор вживає велику кількість неологізмів та вигаданих імен з певним смисловим змістом. Описані перекладацькі трансформації є важливим інструментом перекладача, проте за умови їх невмілого використання створюються неабиякі перешкоди для розуміння змісту оригіналу твору.

2.2 Стилiстичні та функціональні особливості відтворення онімів казки «Аліса в Країні чудес»

Літературні оніми належать до універсальних категорій художнього тексту. Вони сприяють реалізації авторського світосприйняття, створюють історичне й культурне тло твору, наповнюють його образним змістом. Бабільше, літературні оніми несуть важливий внесок у формування естетичного досвіду читача та часто залишаються в пам'яті як ключові елементи твору.

Центральною частиною в системі онімного простору художнього твору можна назвати зоонімію, другий шар утворює антропонімію, інші ж розряди онімів становлять фонову його частину. Розглянемо особливості

функціонування ономастичного простору та характерні риси онімів у казці Льюїса Керрола «Аліса в Країні чудес».

Першою групою літературних онімів, яка відіграє істотну функціональну роль у творі Льюїса Керрола «Аліса в Країні чудес» є антропоніми. Використання антропонімів у казці, насамперед, пов'язане з образами персонажів твору: герой, як правило, наділений іменем, яке характеризує його або виступає певним символом. У художньому творі ім'я героя набуває особливого значення, воно стає тим «фокусом уваги», який у згорнутому вигляді містить смислове ядро образу і його авторську оцінку.

У центрі уваги автора твору «Аліса в Країні чудес» – дівчинка на ім'я Аліса. Фонологічна структура імені Аліса така, що чуючи його у свідомості виникає образ ніжної, лагідної, доброї дівчини. Уводячи його в контекст твору, письменник міг або підтвердити таке враження створеним образом, або навпаки, протиставити ім'я як зовнішню оболонку внутрішньому наповненню персонажа, що загостило б конфлікт твору.

Відтінки значень, що розкриваються через морфологічний та лексичний концепт імені підтверджують його первинне звукове сприйняття. Ім'я Аліса є французьким варіантом давньонімецького імені Adalheid. Воно означає «благородний образ», «благородне походження» чи просто «благородство». Будучи семирічною дівчиною, Аліса втілює найпрекрасніші дитячі чесноти чемності, привітності, співчутливості та уважності. Незважаючи на дивний та жорстокий світ навколо, їй вистачає здорового глузду, щоб зберегти власну гідність, говорити правду та тверезо мислити.

Ефект особливості персонажа з таким іменем підсилюється ще й семантичним наповненням його структурної основи. Ім'я Adalheid має два кореня: “adal” (благородний, шляхетний) та “heid” (образ, вигляд), що у поєднанні означає «шляхетний образ», «шляхетне походження». Таке ж значення надають й імені Аліса, що робить акцент на її винятковості.

Наступним класом власних назв, які відіграють вирішальну роль у побудові унікального світу Країни чудес, розвитку сюжету та передачі ідей

автора є зооніми. Вони допомагають розкрити глибинний сенс твору та передати особливу атмосферу казки.

У цьому творі зооніми є ключовими одиницями та виконують ряд функцій. Перш за все, незвичні назви тварин підкреслюють фантастичність та магічність світу в казці. Так, читач знайомиться з Чеширським Котом (“Cheshire Puss”), Капелюшником (“Mad Hatter”), Фальшивою Черепахою (“The Mock Turtle”), Грифоном Грифон (“Gryphon”). Країна чудес відзначається порушенням звичайних правил логіки та розуму. Зооніми у свою чергу допомагають автору передати цей світ казки, який є відмінним від реального світу.

По-друге, зооніми використовуються для посилення емоційних станів читачів та формування в них відношення до зображуваного персонажа. Завдяки багатому фоновому потенціалу вони часто створюють комічний ефект. Вміле поєднання контрастних характеристик імені та зовнішності персонажа, що може бути подане за допомогою зооніму, є одним з ключових способів утворення гумористичного ефекту. Яскравим прикладом такого зооніму у казці є птах Додо (“Dodo”), якого Аліса зустрічає на березі Моря Сліз. Контраст його імені та характеру дивує та розважає читачів. Мова Додо перевантажена науковими термінами, що зовсім не відповідає його образу та реалізує гумористичний ефект в казці.

Крім цього, зооніми виконують номінативну функцію у художньому творі. Вони можуть вживатись як в значенні загальних, так і власних назв тварин. Завдяки номінативній функції зоонімів письменник надає персонажам індивідуального характеру, а читач ідентифікує та розрізняє цих персонажів. Так, зустрічаючи на сторінках казки Білого Кролика (“White Rabbit”), читачі здебільшого уявляють маленьку, знервовану та перелякану тварину. Пізніше, знайомлячись з перебігом подій у творі, здогадки читачів виправдовуються. Білий Кролик завжди кудись поспішає, часто губить свої речі й усього боїться. Він також є символом втраченого часу, який Аліса намагається наздогнати в своїй подорожі.

Ще одним елементом ономастичного простору літературної казки «Аліса в Країні чудес» є топоніми. Вони тісно пов'язані з іншими групами власних назв і тому виступають з ними як єдине ціле. Топоніми як компоненти художнього тексту забезпечують насамперед реальність відтворення певних подій, тобто реалізують своє топонімійне значення. Вони окреслюють певний простір, у межах якого триває сюжетна лінія, діють головні й другорядні персонажі. У казці «Аліса в Країні чудес» здебільшого вживаються назви реальних географічних об'єктів, хоча сам твір є фантастичним за своєю природою й автор міг ми вдатися до вигаданих топонімів. При цьому зазначимо, що топонімійна система твору не є розгалуженою.

Результати аналізу особливостей функціонування топонімів у казці Льюїса Керрола «Аліса в Країні чудес» дозволяють класифікувати їх за такими тематичними підгрупами:

- 1) назви країн (England, France, New Zealand, Australia);
- 2) назви міст (London, Paris, Rome);
- 3) назви річок (Nile).

Таким чином, автор не замінює назви існуючих держав та міст на інші. Реальні топоніми зберігають своє географічне та топонімійне значення. Їх завданням в художньому тексті є локалізувати ті події, які відповідають ідейним мотивам автора. Це забезпечує особливий вплив на читача та посилює правдивість розповіді. У той же час, автор використовує вигаданий топонім “Wonderland” («Країна Чудес»), що збиває читачів з пантелику. Це додає фантазійності та абсурдності уявному світу, в якому розгортаються події.

Можемо зробити висновок, у казці Льюїса Керрола «Аліса в Країні чудес» літературні оніми називають образи й місця подій, характеризують персонажів за їх зовнішніми ознаками чи людськими якостями, викликають у читачів певні асоціації. Вони виконують конкретне ідейно-естетичне завдання письменника та реалізують його задум.

2.3 Зіставлення онімів у літературному та кіноперекладі твору «Аліса в Країні чудес»

Художні твори є основою екранних образів кіно з перших днів його існування. Та й дотепер головною проблемою екранізації залишається протиріччя між чистим ілюструванням літературного першоджерела, його прочитанням та переходом у художню незалежність. Під час екранізації фільму режисери можуть вносити різноманітні зміни у порівнянні з оригінальним джерелом. Зазвичай вони відмовляються від другорядних сюжетних ліній, змінюють характеристики персонажів чи зовсім уникають епізодичних героїв. З іншого боку, режисери можуть додавати нові сцени, події чи обставини, яких не було в оригінальному творі для покращення наративу на екрані.

Визнаємо, що кінопереклад є специфічним видом аудіовізуального перекладу, якому притаманні наступні характерні риси. Першою особливістю є та, що лише за посередництва перекладача глядач може зрозуміти всю специфіку іноземного продукту. Друга полягає в тому, що кінопереклад близький до вільного перекладу з огляду на наявність письмового тексту та відеоряду: під артикуляційний апарат героїв треба пристосувати текст, що промовляється. Третя, але не менш важлива риса пов'язана з маркетинговою своєрідністю, адже «фільм – це продукт, який потрібно продати» [39, с. 49]. Тому, екранізуючи художній твір, перекладач має орієнтуватися на аудиторію, враховуючи інтереси замовників. Важливо знайти баланс між задоволенням очікувань покупця й вірністю авторському стилю та ідеям.

Ще однією проблемою перенесення літературного твору в сучасний кінематограф є достовірне відтворення онімів. Відтворення власних імен та назв вимагає уважності до деталей, дотримання балансу між вірністю оригіналу, потребами аудиторії та особливостями кінематографічного формату. Так, у процесі екранізації художнього твору режисери часто адаптують оніми для кращого сприйняття аудиторією та видозмінюють їх, зважаючи на маркетингові

аспекти, такі як привабливість імен та назв для глядачів у конкретному регіоні чи культурному контексті.

Ми вирішили порівняти літературний переклад казки Льюїса Керрола «Аліса в Країні Чудес», виконаний Валентином Корнієнко та кіноверсію твору, яка була створена компанією Волта Діснея “Walt Disney Productions” у 1951 році. Режисерами мультфільму є Гамільтон Ласке, Клайд Джероміні та Вілфред Джексон. Мультфільм був продубльований студією “Le Doyen” на замовлення компанії “Disney Character Voices International” у 2018 році. Переклад тексту та пісень здійснив Роман Дяченко.

Проаналізувавши екранізацію казки Льюїса Керрола «Аліса в Країні чудес», ми зробили висновок, що при відтворенні оригіналу зміст тексту дещо змінюється, має місце вилучення однієї інформації та додавання нових деталей. Режисери твору вводять у мультфільм вигадані сцени, які додають драматичності екранізованому варіанту, допомагають краще розкрити характери героїв та змушують глядачів співпереживати. При цьому основна думка твору та задум автора оригіналу залишається незмінним.

Важливо відмітити, що авторський стиль Льюїса Керрола передбачає використання гри слів, різноманітних метафор, гумору, пародій, жартів та каламбурів. Водночас автор наповнює чарівні історії глибоким змістом та мораллю. Неможливо не погодитись з тим, що відтворення усіх перелічених стилістичних прийомів у ході екранізації художнього твору є справжнім викликом для режисерів. Для того, щоб зберегти задум автора та вдало передати його на екрані, режисери вдаються до різноманітних адаптацій та змін у перебізі сюжету.

Крім того, у «Алісі в Країні чудес» Льюїс Керрол широко використовує народну творчість. Автор застосовує поетичну мову у вигляді дитячих віршів та пісень. Більшість з них є пародіями на відомі вірші того часу. Вважаємо, що вірші є важливими елементами казки, які використовуються для занурення читача в світ дитячої уяви та дивовижних пригод. Крім пісенної творчості, Льюїс Керрол часто звертається до національної самосвідомості читачів за допомогою

використання у своїх творах народних прислів'їв та приказок. На нашу думку, використання прислів'їв та приказок, з одного боку, додає реалізму та автентичності твору. Але з іншого боку, вони є засобом створення атмосфери абсурду та непередбачуваності в творі, оскільки у контексті фантастичної оповіді вони виглядають дещо дивно. Усе це створює додаткові труднощі у створенні якісного кіноперекладу твору.

Проаналізувавши кінопереклад казки, ми простежили велику кількість онімів, переклад яких майже повністю збігається з варіантами перекладу оригінального твору. Слід зазначити, що при відтворенні мультфільму власні назви та імена не використовувались часто, а замінювались зображенням персонажа чи місця на екрані. На нашу думку, такий підхід забезпечує підкреслення візуальної складової фільму та створення враження фантазійності. Також використання зображень персонажів чи місць перебігу подій на екрані надає мультфільму більш графічної та візуальної ефективності, що забезпечує увагу глядача.

Так, на початку твору ми знайомимось з пригодами Аліси на Озері сліз. У літературному перекладі Валентина Корнієнка зустрічаємо перелік зоонімів, які називають усіх учасників дійства:

“It was high time to go, for the pool was getting quite crowded with the birds and animals that had fallen into it: there were a Duck and a Dodo, a Lory and an Eaglet, and several other curious creatures. Alice led the way, and the whole party swam to the shore” – «А виходити був саме час, бо в озерце набилося чимало птахів та звірів. Були тут і такий собі **Качур**, і **Додо**, і **Панужка Лорі**, й **Орлятко**, і ще якісь химерні істоти. І вся ця компанія на чолі з Алісою потягла на берег». Проте, варто підкреслити той факт, що у кіноперекладі ця частина переліку та опису учасників танців на озері опущена. Так, усі назви тварин були відтворені лише за допомогою їх зображення на екрані. На нашу думку, це значно полегшило сприйняття мультфільму на слух та привернуло увагу глядачів до персонажів.

Варто відмітити, що провідниками Аліси в її подорож Країною Чудес у кіноверсії казки стали Круть-Верть та Верть-Круть. Вони є близнюками, які виглядають та діють однаково. Круть-Верть та Верть-Круть постають перед глядачем товстенькими маленькими чоловічками, які у будь-який спосіб намагаються привернути увагу читачів. Вони сперечаються, б'ються та залякують Алісу страшними історіями. Цікавим є те, що образи Круть-Верть та Верть-Круть були використані Льюїсом Керолом у романі «Аліса в Задзеркаллі», який був написаний у 1871 році як продовження книги «Аліса в Країні Чудес». Таким чином, режисери мультфільму поєднали персонажів двох різних творів автора.

Заміна зооніму також простежується у наступному прикладі:

“Cheshire Puss, she began, rather timidly, as she did not at all know whether it would like the name: however, it only grinned a little wider” – **«Мурчику-Чеширчику, – непевно почала вона, не знаючи, чи сподобається йому таке звертання»**. Так, В. Корнієнко замінює слово на морфологічному рівні, роблячи його зменшувально-пестливим. У кіноперекладі автори ж використовують зоонім «Чеширський Кіт», надаючи тварині привабливий зовнішній вигляд та муркотливий голос. Таким чином, ставлення глядачів до героя формується не лише завдяки його імені, а через вдале графічне зображення персонажа.

Цікавим знаходимо ще один приклад відтворення зоонімів:

*“There was a table set out under a tree in front of the house, and the **March Hare and the Hatter** were having tea at it: a **Dormouse** was sitting between them, fast asleep, and the other two were using it as a cushion, resting their elbows on it, and talking over its head”* – **«Перед будинком, під деревом, був виставлений стіл, за яким пили чай Шалений Заєць та Капелюшник. Між ними спав як убитий Сонько-Гризун, правлячи їм за подушку. Заєць із Капелюшником спиралися на нього ліктями і перемовлялись через його голову»**. У літературному перекладі твору перекладач використовує зоонім «Шалений Заєць», проте у кіноперекладі зустрічаємо зовсім інший зоонім «Березневий Заєць». На нашу думку, така варіація зооніму використовується для підкреслення атмосфери та посилення

впливу природи в казці, адже у мультфільмі дія відбувається навесні, а в оригінальному варіанті твору – влітку. Крім цього, перекладачі вводять зоонім «Божевільний Капелюшник» в екранізований варіант казки, який привертає увагу глядацької аудиторії, створюючи ефект комічності та підкреслюючи казковость твору.

Хочемо звернути увагу на те, що зоонім “*the Hatter*” має кардинально різні варіанти відтворення, що у літературному варіанті, так і в кіноматографічному варіанті перекладу:

*“He moved on as he spoke, and the Dormouse followed him: the March Hare moved into the Dormouse's place, and Alice rather unwillingly took the place of the March Hare. **The Hatter** was the only one who got any advantage from the change: and Alice was a good deal worse off than before, as the March Hare had just upset the milk-jug into his plate”* – «*I тут-таки пересів на сусідній стілець. Сонько посунувся на його місце, Шалений Заєць – на місце Сонька, й Алісі, хоч-не-хоч, довелося сісти на місце Шаленого Зайця. Капелюшник єдиний виграв від такого переміщення, зате Алісі було найгірше, оскільки Шалений Заєць устиг перекинути у своє блюдо глечик з молоком*». У свою чергу в екранізованому варіанті зоонім був відтворений як «Безглуздник». На нашу думку, така перекладацька трансформація чудово підкреслює характер персонажа, наголошує на його чудернацькій поведінці та підкреслює безглуздість тверджень.

Ще одним важливим елементом відтворення ономастичного простору казки у кіноперекладі є зображення сестри Аліси та її кішки. Цікавим є те, що у літературному перекладі твору ці образи згадуються мимохідь, а у екранізованому перекладі вони детально описуються як на початку, так наприкінці твору.

Не менш оригінальний варіант перекладу зустрічаємо також в наступному прикладі:

“First came ten soldiers carrying clubs; these were all shaped like the three gardeners, oblong and flat, with their hands and feet at the corners: next the ten

courtiers; these were ornamented all over with diamonds, and walked two and two, as the soldiers did. Then followed the Knave of Hearts, carrying the King's crown on a crimson velvet cushion; and, last of all this grand procession, came THE KING AND QUEEN OF HEARTS” – «Першими з'явилися десятеро вояків із піками. Усі вони, як і садівники, були плоскогруді й прямокутні, з руками й ногами по краєчках. За ними - так само в колоні по двоє - крокувало десятеро челядників, розцяцькованих з голови до п'ят бубнами. За гостями йшов Червовий Валет: на червоній оксамитній подушці він ніс королівську корону. А замикали всю цю пишну процесію **КОРОЛЬ і КОРОЛЕВА СЕРДЕЦЬ**». Зі свого боку перекладачі мультфільму пропонують інший варіант астропоніму. Вони використовують ім'я «Червова дама». Вважаємо, що такий варіант перекладу оніму є дещо парадоксальним та використовується для посилення комічності зображуваного персонажа. У народі образ Червоної дами символізує красиву молоду жінку, яка є об'єктом захоплення багатьох чоловіків. У мультфільмі режисери створюють абсолютно антонімічний персонаж. Червова Дама постає перед глядачем як невродлива жінка з зайвою вагою, яка лише своєю присутністю лякає всіх оточуючих. Це посилює гумористичний ефект мультфільму та значно привертає увагу глядачів.

Слід звернути увагу, що інколи власна назва та пов'язані з нею події повністю вилучається перекладачами, можливо через необхідність скорочення тривалості фрагменту, що є частотним випадком для кіноперекладу. Так, у екранізованому варіанті твору автори вилучають образ Черепахи (“Mock Turtle”), Папужки Лорі (“Lory”), Орлятка (“Eaglet”) та Герцогині (“Duchess”). На нашу думку, це не мало жодного впливу на повноту відтворення сюжету та передачу задумів автора.

Говорячи на топоніми твору, зважаючи на той факт, що більшість з них були використані автором у складі віршів, пісень або в монологів головної героїні, у кіноперекладі казки вони були опущені. Це компенсувалось графічним відтворенням місця подій у казці.

Отже, у процесі екранізації казки Льюїса Керрола «Аліса в Країні чудес» більшість онімів було якісно відтворено, проте деякі з них зазнали сюжетних адаптацій та суттєвих видозмін. Деякі з них були відтворені графічно або ж зовсім упущені. Важливо відмітити, що незважаючи на це перекладачі змогли зберегти суть та символічне значення ономастичного простору оригіналу тексту. Такий баланс між авторським задумом та кінематографічними рішеннями призвів до успішної екранізації, яка задовольняє і шанувальників оригіналу, і нову аудиторію.

РОЗДІЛ 3

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ОНОМАСТИКИ У ПЕРЕКЛАДІ

3.1 Труднощі відтворення ономастичного простору художнього тексту у перекладі

Сьогодні високий рівень культурного розвитку та технічного прогресу людства сприяють поширенню специфічних найменувань за межі певної культури чи країни. Бабільше, вони є причиною виникнення нових імен та назв, які потребують адекватного відтворення.

Проблема відтворення онімів у перекладі відзначається незмінною актуальністю у перекладознавчих розвідках. Вона набуває особливого значення у процесі перекладу ономастичного простору художніх текстів. Адже фентезійний жанр найбільше вирізняється своєрідністю нестандартних імен, неочікуваних антропонімів та топонімів, які служать маркерами творчого задуму автора.

Популярність зразків кінематографу та літератури, зокрема дитячих казок та історій у жанрі «фентезі», ставить перед перекладачами завдання розробити методи підбору адекватних форм перекладу власних імен та назв, які зустрічаються в таких творах. Переклад онімів художнього тексту може бути проблемою не лише для перекладача-початківця, але й для досвідченого фахівця.

Для фахівця будь-якого віку відтворення ономастичного простору художнього твору є одночасно цікавою та відповідальною працею. Таке завдання вимагає ґрунтовних знань історії країни автора твору, її культури, особливостей політичного життя народу та сучасного стану розвитку. Відсутність належної підготовки може стати причиною неадекватного перекладу, який не буде сприйматись реципієнтом належним чином. Таким чином, брак культурної компетенції у перекладача може призвести до втрати задуму автора твору та подальших культурних непорозумінь.

Вважаємо, що основні труднощі перекладу онімів лежать в їх складній смисловій структурі, унікальній етимології й численних зв'язках з іншими одиницями мови. Власні імена та назви найбільш яскраво відображають своєрідність культури, історичного розвитку, економічного та політичного життя, традицій та звичаїв народу-носія. Вони часто мають глибокий сенс та значення, пов'язане з колективним досвідом та самоідентифікацією групи чи спільноти. Усі ці аспекти можуть бути невідомими певному читачу з іншої країни, тому вся відповідальність за адекватний переклад та повноцінне відтворення авторського задуму лягає на плечі перекладача.

Проте для успішного перекладу важливо мати глибоке розуміння не лише вихідної, а й цільової культур, а також враховувати аудиторію, для якої призначений переклад. Це охоплює знання культурних конотацій, а також історії, традицій, релігійних чи міфологічних уявлень народу. Адже кожна мовна та культурна спільнота має свої власні способи розуміння та сприйняття онімів. Зокрема, онім, який має позитивне значення в одній культурі, може мати інше або навіть зовсім протилежне значення в іншій. На це впливає ряд ключових факторів, серед яких виділяємо культурний контекст, етимологію назви, історичні події, традиції, релігійний та соціальний аспект. Усі вони формують унікальний культурний ландшафт, де оніми виконують важливу роль у вираженні ідентичності та цінностей певної спільноти. Глибоке розуміння перелічених факторів допоможе перекладачу підібрати належний еквівалент, який вірно передасть сенс оніму.

Хочемо зауважити, що переклад має справляти той же ефект на читача перекладу художнього тексту, що і на читача його оригіналу. Важливим є те, що у процесі перекладу не лише зовнішня форма власних імен та назв повинна підлягати трансформації відповідно до специфіки цільової мови, але й їх внутрішня форма має бути відтворена в повному обсязі. Такий підхід допомагатиме уникнути втрати значення оніму та забезпечити вірність оригіналу, зберігаючи при цьому природність та чіткість у цільовій мові.

Труднощі у відтворенні ономастичного простору художнього тексту також варіюються залежно від класу онімів. Надзвичайно актуальною для дитячої літератури у фентезійному жанрі є проблема відтворення антропонімів. Вони вважаються кількісно найбільшою групою літературно-художнього ономастикону.

Передати смислові характеристики та зберегти основну функцію таких онімів дозволяють перекладацькі трансформації транскрипції, транслітерації, транспозиції, калькування або використання функціонального аналогу. Оскільки різні власні назви вимагають різних перекладацьких підходів, спочатку рекомендуємо визначити тип антропоніму та його функції у вихідному тексті. Більшість учених зупиняється на двох найуживаніших типах перекладу антропонімів: транслітерації та транскрибуванні. Інколи зустрічаємо поєднання цих двох прийомів.

Труднощі, пов'язані з передачею топонімів з англійської на українську мову, полягають у виборі адекватного способу перекладу, оскільки в межах художнього твору топонім є не просто найменуванням точки простору, а художньо значущим елементом. За допомогою введення персонажа в конкретне середовище, автор конкретизує географічне положення певної події, часто визначаючи подальший розвиток сюжету.

Найпоширенішими способами перекладу англійських топонімів українською мовою сьогодні є транслітерація, транскрипція, транспозиція та калькування. У процесі перекладу топонімів для перекладача важливо знаходити баланс між точністю передачі значень та збереженням літературної якості тексту.

Відтворення зоонімів у художній літературі для дітей вимагає особливої уваги. Найменування тварин в різних мовах містять різні якості й характеристики, викликають різні емоції й асоціації, що говорить про відмінності в ціннісній картині світу. Це створює додаткові труднощі для перекладача у контексті перекладу казкового світу художнього твору.

Особливості зоонімів можуть варіюватись в залежності від конкретної казки та її контексту. Вони часто мають символічне значення та використовуються для передачі певних ідей, якостей чи моральних цінностей. Також у художніх творах зустрічаємо звуконаслідувальні імена тварин, які передають їх звуки чи рухи. Такі зооніми додають казковому світу веселості та емоційності, роблячи читання більш захоплюючим та зрозумілим для маленьких читачів, але одночасно вимагають особливої уваги у процесі перекладу.

Часто процес відтворення англійськомовних зоонімів ускладнюється явищем антропоморфізації. Антропоморфізація назв тварин означає надання їм людських характеристик та властивостей. У художніх творах тварини часто оживають, виконують людські дії та мають людські характеристики. Вони можуть володіти інтелектом, мовою та емоціями. Такий засіб художнього зображення дозволяє створити персонажів, з якими читачі можуть порівнювати себе та співпереживати у ході розвитку сюжету. У такому випадку перекладач має передати не лише буквальне значення, але й емоційну та художню сутність оригіналу назви.

У ході перекладу зоонімів необхідно володіти базовими поняттями їх етимології та розумітися на контексті вихідного тексту. Крім того, важливо зберігати їх магічний сенс та унікальну атмосферу. Водночас хочемо наголосити на важливості не боятися виражати своє власне творче бачення та враховувати асоціації, які викликають ці назви тварин у вашій свідомості.

Говорячи про переклад астропоетонімів, він може становити певні труднощі через наукову, культурну та літературну специфіку термінів, що позначають астрономічні об'єкти. Астрономія володіє специфічною термінологією, яку важко передати точно в інші мови. Деякі концепти астрономії можуть мати неоднозначні трактування або різні визначення в різних культурах. Тому завданням перекладача є зрозуміти, яке саме значення ідеї виразив автор твору та підібрати відповідний еквівалент. Крім цього, з огляду на розвиток астрономії, іноді перед перекладачем постає виклик відтворювати у перекладі нові терміни або концепції, які можуть бути незнайомими для таргетованої

аудиторії. Це вимагає додаткових пояснень і уточнень, аби адаптувати нові ідеї до сприйняття читачів. Враховуючи ці труднощі, важливо розуміти, що переклад астрономічних концепцій у художньому тексті вимагає глибоких знань не тільки астрономії, але й літературних технік та чутливості до мови та культури, на яку перекладається.

Переклад міфопоетонімів може бути проблематичним через відмінності міфологічного світогляду суспільства, його духовної культури та цінностей. Кожна епоха має своє власне ставлення до міфу, а кожна країна – власні унікальні міфи та легенди. Тому перекладач повинен бути обізнаний із міфологією обох мов для точного відтворення значення міфопоетоніму. До того ж міфопоетоніми можуть використовуватися у художньому тексті з метою створення символічних або метафоричних асоціацій. Часто імена міфічних істот та богів мають багато значень, що також ускладнює процес перекладу. Відсутність еквівалентів або недостатньо точний переклад можуть призвести до втрати смислового навантаження або неправильного розуміння потенційною аудиторією.

Як підсумок, варто зазначити, що ономастичний простір є важливим засобом творення структурної і тематичної цілісності твору. Кожен ономастичний простір є об'єктом праці не тільки автора, а й перекладача однозначно. Говорячи про художній ономастичний простір, його варто розглядати з урахуванням мотивації онімів, які функціонують у тісному взаємозв'язку історії, культури й мовної системи. У структурі ономастичного простору художнього твору виокремлюють різні класи онімів. На жаль, не існує одного єдиного підходу до відтворення онімів у цільовій мові. Перекладач має враховувати потреби його читацької аудиторії, адже метою перекладу є відтворення не лише лексичного, а й емоційного, символічного та культурного значення літературного твору. Так, кожна власна назва та ім'я в ономастиконі твору потребує особливої уваги й окремого підходу, що й створює труднощі перекладу.

3.2 Методичні рекомендації для навчання перекладу англійськомовних онімів

На сьогоднішній день питання навчання перекладу англійськомовних онімів залишається надактуальним. На це існує ряд причин. По-перше, англійськомовна література набула широкого розвитку, самотнього значення й займає сьогодні одне з провідних місць серед літератур народів світу. Англійська мова вважається універсальною мовою світового спілкування. Вона щодня успішно використовується для комунікації мільйонами людей з різних куточків нашої планети. Багато сучасних авторів створюють свої літературні шедеври саме англійською мовою, що створює необхідність забезпечити належне передання цих творів іншими мовами світу.

По-друге, оніми є словами чи виразами, які використовуються в конкретному літературному чи культурному контексті і часто не мають прямого еквівалента в іншій мові. Вони є важливим засобом відтворення культурного досвіду певної нації. Адекватне відтворення онімів допомагає зберегти оригінальний сенс та виразність твору, а також передати особливості культури, звичаїв і традицій належної країни.

По-третє, корпус художнього ономастичного матеріалу постійно збільшується. Науково-технічний прогрес, розвиток суспільних відносин, нових умов життя та соціально-політичних змін були і будуть поштовхом для появи нових слів та термінів. Нові культурні тенденції, музика, література та мода генерують нові вирази та терміни, які передають особливості сучасного життя. З метою успішного перекладу онімів художнього твору, важливо постійно оновлювати свої знання й навички в галузі перекладу.

Крім того, навчання перекладу англійськомовних онімів сприяє розвитку мовної компетентності, розширенню словникового запасу та кращому культурному розумінню. Вивчення перекладу онімів грає важливу роль у розумінні того, як міжмовні відмінності впливають на процес комунікації та міжкультурного взаєморозуміння.

Таким чином, навчання перекладу англійськомовних онімів стає все більш важливим з розвитком світової комунікації, глобалізації та культурної взаємодії. Вимоги до якісного перекладу та знання мовних нюансів постійно зростають. У свою чергу адекватність відтворення онімів художнього тексту є важливим для збереження оригінального сенсу твору та сприяння процесу культурного обміну між різними країнами світу.

Ми розробили наступні методичні рекомендації, які сприяють підвищенню ефективності навчання перекладу онімів:

1. Перед початком перекладу англійськомовних онімів художнього тексту, важливо вивчити контекст, в якому вони знаходяться. Розуміння сюжету, атмосфери оригіналу твору, особливостей характеру персонажів, власного стилю автора допоможе зрозуміти нюанси, пов'язані з перекладом онімів.

2. Після ознайомлення з контекстом, необхідно провести детальний аналіз кожного англійськомовного оніму. Важливо впевнитися в тому, що перед вами саме власне ім'я чи назва. Після цього потрібно встановити до якого класу онімів належить та чи інша назва. Зверніть увагу на етимологію оніму, ознайомтесь з історичною довідкою та вивчіть його значення. Знання коренів слів та їх походження може значно вплинути на результат перекладу.

3. Враховуйте історичний контекст твору. Перекладач має зрозуміти, які політичні, соціальні та культурні події відбувалися в той період, коли був написаний твір. Також, важливо звернути увагу на зміну стильових тенденцій у мові та лексиконі відповідного історичного періоду. Усвідомлення історичного періоду під час якого був написаний твір, допомагає перекладачеві якнайкраще передати атмосферу й настрій того часу, ознайомити читачів з нормами, викликами й принципами функціонування тогочасного суспільства.

4. Дослідіть авторський стиль. Кожен автор літературного твору має унікальний індивідуальний стиль, який виражається у виборі тем

творів та їх розкритті, композиції творів, створенні образів персонажів, використанні художніх засобів, часового колориту та багатства мови. Крім цього індивідуальний стиль автора є відображенням його світогляду та досвіду. Аналіз авторського стилю є ключовим елементом успішного перекладу літературного твору, адже він забезпечує збереження унікальності та автентичності оригінального варіанту твору у процесі перекладу.

5. Перед вибором адекватного відповідника оніма ознайомтесь з стилістичними особливостями художнього тексту ономастичний простір якого ви відтворюєте. Пам'ятайте, що різні літературні жанри вимагають кардинально різних підходів до відтворення онімів. У фантастичних творах мають місце вигадані оніми. Часто ці назви мають науковий або абстрактний характер. Важливим елементом фентезі є унікальні назви магічних світів, місць, предметів та казкових персонажів. У історичній літературі оніми використовуються для позначення важливих подій, історичних персонажів та пам'яток. Література жахів відрізняється власними назвами привидів, монстрів та потойбічних місць. Таким чином, власні назви можуть мати різну актуальність залежно від типу та жанру тексту.

6. Утримуйтесь від використання різних варіантів перекладу одних і тих самих онімів усередині твору. Використання одного сталого перекладу дозволяє читачеві краще запам'ятати онім та розпізнати його в подальшому. Дотримуйтесь консистентності термінології та імен, щоб уникнути сумнівів та складнощів розуміння тексту потенційними читачами.

7. Пам'ятайте, що переклад англійськомовних онімів у художньому творі є творчим процесом. Намагайтеся зберегти оригінальність їх сенсу та емоційність, але водночас вільно використовуйте свою уяву. Творчий підхід допомагає розширити межі мови та зберегти виразність в перекладі. Важливо бути вільним у

використанні мовних засобів та вміти віртуозно поєднувати їх, так щоб переклад по максимуму відтворював атмосферу та ідею оригіналу.

8. Після перекладу, перегляньте свою роботу і внесіть необхідні корективи. Перевірте отриманий результат на благозвучність. Не соромтеся вносити зміни, якщо потрібно більш точно передати англійськомовний онім на мову перекладу. Експериментуйте з різними варіантами перекладу та впроваджуйте зміни відповідно до вашого бачення та розуміння.

9. Перевіряйте свій переклад з колегами або носіями мови, які мають досвід у відтворенні англійськомовних онімів. Використовуйте онлайн-платформи або форуми, де ви можете опублікувати свої переклади для отримання конструктивної критики. Приймайте критику як можливість вдосконалити свою роботу. Зворотній зв'язок та поради фахівців допоможуть вам значно покращити якість перекладу.

10. Досліджуйте різні жанри кіно, музики та літератури з ономастичного погляду. Намагайтесь відтворити ономастичний простір текстів, враховуючи значення онімів та контекст їх використання. Обов'язково звертайте увагу на особливості кожного жанру, оскільки вони мають різні особливості та специфічні способи відтворення власних назв та імен.

11. Знайдіть час для регулярної практики перекладу онімів художнього тексту. Читайте професійну літературу та статті, візьміть участь у вебінарах або онлайн-курсах з перекладу, які спеціалізуються на художньому перекладі чи перекладі власних назв. Це дозволить вам отримати більше практичних навичок та професійних порад. Займайтесь вдосконаленням власної перекладацької майстерності протягом усього життя.

Таким чином, розуміння етимології оніму, врахування індивідуального стилю автора, аналіз контексту твору, використання творчої уяви та володіння навичками творчо-дослідницької діяльності допоможе перекладачу виконати

адекватний переклад оніму. Практика в відтворенні англійськомовних онімів художнього твору є ключовою для вдосконалення перекладацьких навичок.

3.3 Вправи для навчання перекладу англійськомовних онімів

Даний підрозділ пропонує типові вправи для підготовки студентів до перекладу ономастичного простору художніх текстів. Ці вправи були розроблені нами на основі тексту казки Льюїса Керрола «Аліса в Країні чудес».

Exercise 1. Give Ukrainian equivalents to the following onyms, find out translation difficulties and comment on your translation transformations.

- 1) Wonderland;
- 2) Little Bill;
- 3) Footman;
- 4) Cheshire Puss;
- 5) March Hare;
- 6) Hatter;
- 7) Dormouse;
- 8) Mock Turtle.

Exercise 2. Match the sentences in column A with their equivalents in column

B.

A	B
1. And she began thinking over other children she knew, who might do very well as pigs, and was just saying to herself, “if one only knew the right way to change them”, when she was a little startled by seeing the Cheshire Cat sitting on a bough of a tree a few yards off.	<i>А. Незабаром, удаліні, вони побачили Казна-Що-Не-Черепуху, що сумний та невеселий сидів на прискалку. Підійшовши ближче, Аліса почула його зітхання - такі тужні, наче в нього розривалося серце; Аліса ледь не заплакала з жалю.</i>

<p>2. The March Hare took the watch and looked at it gloomily: then he dipped it into his cup of tea, and looked at it again.</p>	<p><i>В. А виходити був саме час, бо в озерце набилося чимало птахів та звірів. Були тут і такий собі Качур, і Додо, і Папужка Лорі, й Орлятко, і ще якісь химерні істоти. І вся ця компанія на чолі з Алісою потягла на берег.</i></p>
<p>3. Але то був Білий Кролик. Він тихо дріботів назад, тривожно роззираючись на всі боки, мовби чогось шукав. Аліса розчула, як він мурмоче сам до себе.</p>	<p><i>С. Аліса тільки раз у житті побувала біля моря і дійшла загального висновку, що там усюди є купальні кабінки, дітлахи, що длубаються в піску дерев'яними лопатками, вишикувані в рядок готелі, а за ними - залізнична станція. Проте вона хутко здогадалася, що плаває в Озері сліз, яке сама наплакала ще будучи велеткою.</i></p>
<p>4. They had not gone far before they saw the Mock Turtle in the distance, sitting sad and lonely on a little ledge of rock, and, as they came nearer, Alice could hear him sighing as if his heart would break.</p>	<p><i>Д. І вона стала пригадувати деяких знайомих їй дітей, з яких могли б вийти незгріші поросята («Аби лиш знаття, як міняти їхню подобу» –, подумала вона), і раптом здригнулася з несподіванки: за кілька кроків від неї на гілляці сидів Чеширський Кіт.</i></p>
<p>5. Alice had been to the seaside once in her life, and had come to the general conclusion, that wherever you go to on the English coast you find a number of bathing machines in the sea, some children digging in the sand with wooden spades, then a row of lodging houses, and behind them a railway station. However, she soon made out that she was in the Pool of tears which she had wept when she was nine feet high.</p>	<p><i>Е. Шалений Заєць узяв годинника й похмуро вп'явся в нього очима, тоді вмочив його у свій чай і глянув ще раз</i></p>
<p>6. It was high time to go, for the pool was getting quite crowded with the birds and animals that had fallen into it: there were a Duck and a Dodo, a Lory and an Eaglet,</p>	<p><i>F. It was the White Rabbit, trotting slowly back again, and looking anxiously about as it went, as if it had lost something; and she heard it muttering to itself.</i></p>

and several other curious creatures. Alice led the way, and the whole party swam to the shore.	
--	--

Exercise 3. Translate the sentences into Ukrainian paying special attention to rendering of onyms.

1. *Alice* stretched herself up on tiptoe, and peeped over the edge of the mushroom, and her eyes immediately met those of *the Caterpillar*, that was sitting on the top with its arms folded, quietly smoking a long hookah, and taking not the smallest notice of her or of anything else.
2. *Alice* waited a little, half expecting to see it again, but it did not appear, and after a minute or two she walked on in the direction in which *the March Hare* was said to live.
3. There was a table set out under a tree in front of the house, and *the March Hare* and *the Hatter* were having tea at it: *a Dormouse* was sitting between them, fast asleep, and the other two were using it as a cushion, resting their elbows on it, and talking over its head.
4. *The Cat's* head began fading away the moment he was gone, and, by the time he had come back with *the Duchess*, it had entirely disappeared; so *the King* and the executioner ran wildly up and down looking for it, while the rest of the party went back to the game.
5. These words were followed by a very long silence, broken only by an occasional exclamation of “Hjckrrh!” from *the Gryphon*, and the constant heavy sobbing of *the Mock Turtle*.

Exercise 4. Read the sentence and choose the correct version of its translation, paying special attention to rendering of onyms.

1. The Mock Turtle sighed deeply, and drew the back of one flapper across his eyes.

- A. Фальшива Черепаха глибоко зітхнула і витерла ластом сльози.
- B. Підроблена Черепаха глибоко зітхнула і витерла ластом сльози.

2. The King and Queen of Hearts were seated on their throne when they arrived, with a great crowd assembled about them—all sorts of little birds and beasts, as well as the whole pack of cards.

- A. Король з Королевою Сердець вже сиділи на троні в оточенні всілякого птаства та звірини, а також цілої колоди карт, коли вони надбігли.
- B. Коли вони надбігли, Чирвовий Король з Королевою вже сиділи на троні в оточенні всілякого птаства та звірини, а також цілої колоди карт.

3. The Hatter looked at the March Hare, who had followed him into the court, arm-in-arm with the Dormouse.

- A. Капелюшник глипнув на Шаленого Зайця, який попідручки з Соньком-Гризуном супроводив його до судової зали.
- B. Власних Капелюха подивився на Шаленого Зайця, який увійшов за ним на подвір'я під руку з Сонею.

4. William the Conqueror, whose cause was favoured by the pope, was soon submitted to by the English, who wanted leaders, and had been of late much accustomed to usurpation and conquest. Edwin and Morcar, the earls of Mercia and Northumbria...

- A. З благословення папи римського Вільгельм Завойовник хутко підкорив англійців, яким бракувало вождів і для яких узурпація та завоювання стали річчю вельми звичайною. Едвін, граф Мерсійський, та Моркар, граф Нортумбрійський...
- B. Вільгельм Завойовник, справу якого підтримував папа, невдовзі підкорився англійцям, які хотіли мати лідерів і останнім часом дуже

звикли до узурпації та завоювань. Едвін і Моркар, графи Мерсії і Нортумбрії...

5. However, she soon made out that she was in the Pool of tears which she had wept when she was nine feet high.

A. Проте вона хутко здогадалася, що плаває в Озері сліз, яке сама наплакала ще будучи велеткою.

B. Проте вона швидко здогадалася, що плаває в Басейні сліз, яке сама наплакала ще будучи велеткою.

ВИСНОВКИ

На сьогодні питання відтворення ономастичного простору англійськомовних художніх текстів залишається актуальним серед дослідників та науковців. Це зумовлено, з одного боку, зростаючим дослідницьким інтересом до ономастичного простору різних країн, великим розмаїттям художніх творів, а з іншого – відсутністю одностайного підходу до перекладу англійських онімів українською мовою, що може створювати труднощі в освоєнні світового культурного та інтелектуального простору.

У кваліфікаційній роботі було поставлено ряд завдань, які обумовлені метою роботи. У першому розділі ми з'ясували теоретичні засади відтворення онімів у перекладознавстві. Дослідили історичний аспект розвитку літературної ономастики, проаналізували її сучасний стан та перспективи подальшого розвитку. Так, встановили, що ономастика є комплексною науково-лінгвістичною дисципліною. Її основним завданням у перекладознавстві є з'ясування ролі власних імен та назв у художніх текстах, їх етимології та специфіки розвитку під впливом різних факторів.

Ми розкрили суть поняття «онім» як власної назви, яка служить для виокремлення певного об'єкта з ряду йому подібних. Проаналізували популярні класифікації літературно-художніх онімів та з'ясували, що багатий зміст оніма спонукає дослідників до створення різноманітних класифікацій. У сучасній лінгвістиці існують розподіли онімів за змістом, функціями, способами творення тощо. Крім того, ми обґрунтували особливості відтворення онімів у художньому перекладі. Вважаємо, що адекватне відтворення ономастичного простору художнього твору вимагає врахування бачення та сприйняття світу автора твору, його поглядів та цінностей. Ми охарактеризували поняття літературної казки та дослідили її особливості з погляду ономастики.

У другому розділі ми проаналізували особливості відтворення ономастичного простору у казці Льюїса Керрола «Аліса в Країні чудес». Установили, що ономастикон казки характеризується різноманітністю

семантичного наповнення, способів творення та унікальною етимологією. Ми дослідили перекладацькі трансформації при перекладі онімів твору. У своїй роботі для проведення аналізу перекладацьких трансформацій при відтворенні онімів казки Льюїса Керрола «Аліса в Країні чудес» ми обрали художні переклади твору, які були здійснені Г. Бушиною та В. Корнієнко. У результаті аналізу тексту казки ми виокремили 58 онімів. До перекладацьких трансформацій, які використовуються для відтворення онімів мовою перекладу ми віднесли транскрипцію, транслітерацію, калькування, підбір традиційних відповідників, функціональну заміну та прагматичну адаптацію.

Ми дослідили стилістичні та функціональні особливості відтворення онімів казки Льюїса Керрола «Аліса в Країні чудес». З'ясували, що центральною частиною в системі онімного простору художнього твору можна назвати антропонімію, другий шар утворює зоонімія, інші ж розряди онімів становлять фоніву його частину. Крім цього, ми зіставили оніми у літературному перекладі казки Льюїса Керрола «Аліса в Країні Чудес», виконаному Валентином Корнієнко та кіноверсією твору, яка була створена компанією Волта Діснея "Walt Disney Productions" у 1951 році. Ми зробили висновок, що у процесі відтворення оригіналу твору зміст тексту дещо змінюється, має місце вилучення однієї інформації та додавання нових деталей. При цьому основна ідея та задум автора оригіналу залишились незмінними. Проаналізувавши кінопереклад казки, ми простежили велику кількість онімів, переклад яких повністю збігається з варіантами перекладу оригінального твору, проте деякі з них зазнали адаптацій та суттєвих видозмін. Ми встановили, що деякі власні назви та імена замінялись зображенням персонажа чи місця на екрані.

У третьому розділі ми обґрунтували труднощі відтворення ономастичного простору художнього тексту у перекладі. Установили, що вони здебільшого пов'язані з недостатньою науковою розробленістю цього питання. Довели, що проблематика відтворення онімів у художньому тексті підсилюється їх смисловим навантаженням, унікальною етимологією й численними зв'язками з іншими одиницями мови. Усі перераховані особливості онімів можуть бути

невідомими певному читачу з іншої країни, тому відповідальність за адекватний переклад та повноцінне відтворення авторського задуму лягає на плечі перекладача. Труднощі у відтворенні ономастичного простору художнього тексту також варіюються залежно від класу онімів. Так, з метою здійснення адекватного перекладу важливо мати глибоке розуміння не лише вихідної, а й цільової культур, а також враховувати аудиторію, для якої призначений переклад. Це включає в себе знання культурних конотацій, а також історії, культури, релігійних та міфологічних уявлень народу. Ми дійшли висновку, що переклад має справляти той же ефект на читача перекладу художнього тексту, що і на читача його оригіналу.

Ми створили власні методичні рекомендації для навчання перекладу англійськомовних онімів. Ці рекомендації є типовими для навчання студентів перекладацьких спеціальностей. Крім цього, ми розробили вправи для навчання перекладу англійськомовних онімів. Вони сприятимуть розвитку мовної компетентності, розширенню словникового запасу майбутніх перекладачів та покращенню їх перекладацьких здібностей.

Таким чином, казка Льюїса Керрола «Аліса в Країні Чудес» є одним з найяскравіших прикладів дитячої художньої літератури, де оніми відіграють вирішальну роль у створенні казкової атмосфери та передачі задуму автора. У тканині казкового твору представлені як звичайні англійські власні імена та назви, так і значна кількість вигаданих. Ономастикон проаналізованої казки характеризується своєрідною словобудовою та функціонуванням. Тут оніми стають суттєвим елементом для вираження емоцій та створення системи образів твору. Вони не лише слугують засобом ідентифікації місць та героїв, а й допомагають передати імпліцитний та естетичний зміст літературного твору. Саме тому, невдалий переклад онімів художнього твору вважаємо не лише неповагою до особистості та творчості автора, причиною деформації авторського задуму, а й великою загрозою для розвитку мовної компетенції усього суспільства.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо в аналізі семантики, способів деривації, етимології та функціонування онімів у художніх творах інших письменників.

Я, Власенко Катерина Миколаївна, своїм підписом засвідчую, що моя кваліфікаційна робота «Особливості відтворення ономастичного простору художнього твору (на матеріалі казки Льюїса Керрола „Аліса в Країні Чудес“») виконана з дотриманням усіх вимог до наукової етики та поваги до інтелектуальних надбань, самостійно та індивідуально. Під час написання роботи я дотримувалась принципів академічної доброчесності та несу відповідальність за порушення загальноприйнятих правил цитування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авакумов О. В. Ономастика України першого тисячоліття нашої ери: монографія. Київ: Наукова думка, 1992. 283 с.
2. Белей Л. Нова українська літературно-художня антропонімія: проблеми теорії та історії. Ужгород: Патент, 2002. 175 с.
3. Белей Л. О. Українська літературно-художня антропонімія як засіб характеристики персонажів. Ужгород: Патент, 1993. 35 с.
4. Бережна М.В. Тринадцять етапів перекладу власних назв та імен. Суми: Сумський державний університет, 2007. 6 с.
5. Вербич С. О. Трансформація українського онімного простору: внутрішньо-та позамовні чинники. Київ : Академперіодика, 2014. С. 15-23.
6. Вербич С. О. Українська академічна ономастика: минуле, сьогодення, майбутнє. Київ: Академперіодика, 2018. С. 28-39.
7. Вербич С. О. Українська ономастика: перспективи розвитку. Київ: Академперіодика, 2010. 8 с.
8. Гонца І. С. Ономастика як засіб підвищення естетичної культури студентів. Умань :Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 2014. С. 72-78.
9. Горда В. В., Пушик Н. В. Перекладацькі трансформації у відтворенні ономастичного простору авторського тексту. Ужгород: Ужгородський національний університет, 2021. С. 166 -171
10. Греков О. В. Роль ономастики у навчанні та вдосконаленні навиків перекладу. Миколаїв: Чорноморський національний університет імені Петра Могили, 2018. С. 94-100.
11. Давидюк В. Ф. Доісторичне поле української казки. Луцьк: Твердиня, 2007. С. 4-45.
12. Доценко М. В. Засоби розмежування формально тотожних потонімів. Дніпропетровськ : РоялПринт, 2016. С. 209-211.

- 13.Дудун Т. В. Історичний аналіз класифікації топонімів. Київ: КНУ ім. Тараса Шевченка, 2011. С. 226-232.
- 14.Жулавська О. О. Переклад: теоретичні та практичні аспекти. Суми: Сумський державний університет, 2017. 133 с.
- 15.Зубко А. Українська ономастика : здобутки і проблеми. Київ: Інститут історії України НАН України, 2007. С. 262-281.
- 16.Калинкін В. М. Литературная ономастика или поэтика онама: Донецк : ДонНУ, 2002. 39 с.
- 17.Калінкін В. М. Онімний простір та поетонімосфера: загальне і специфічне в обсязі й змісті. Тернопіль : ТДПУ, 2003. С. 24-27.
- 18.Калінкін В. М. Теоретичні основи поетичної ономастики. Київ: КНУ ім. Тараса Шевченка, 2000. 35 с.
- 19.Карпенко О. Ю. Власні назви в художній літературі. Літературна ономастика: збірник статей. Одеса: Астропринт, 2008. 93 с.
- 20.Карпенко О. Ю. Про літературну ономастику та її функціональне навантаження. Одеса: Астропринт, 2000. С. 69-71.
- 21.Карпенко О. Ю. Структура індивідуального ергонімічного фрейму. Записки з ономастики. Одеса : Астропринт, 2007. С. 11-22.
- 22.Карпенко Ю. А. Літературна ономастика Ліни Костенко. Одеса : Астропринт, 2004. 216 с.
- 23.Колмакова Н. Л. Семантические и коммуникативно-функциональные особенности собственных имен в современном английском языке. Киев: Киевский государственный педагогический институт иностранных языков, 1988. 24 с.
- 24.Коптілов, В. В. Актуальні питання українського художнього перекладу. Київ: Видавництво Київського Університету, 1971. 130 с.
- 25.Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). Вінниця: Нова Книга, 2003. 448 с.
- 26.Кочерган М. П. Вступ до мовознавства. Київ: Академія, 2005. 368 с.
- 27.Кочерган М. П. Слово і контекст. Львів: Вища школа, 1980. 180 с.

- 28.Красуля А.В., Миклащук В.П. Лексичні та граматичні трансформації у процесі перекалду художніх творів з англійської мови українською (на матеріалі трилогії Сюзанни Коллінз «Голодні Ігри»). Нова філологія. 2020. С. 299-305.
- 29.Литвин Л. В. Ономастична система художньої прози (на матеріалі французьких романів ХІХ-ХХ століть). Київ: Наукова думка, 2006. 242 с.
- 30.Лукаш Г. П. Структурно-семантична організація онімної лексики художнього тексту. Дніпропетровськ: АМСУ, 1997. С.113 – 114.
- 31.Лучик В. В. Спроба охопити неохопне. Українська мова. Київ, 2010. С. 135-140.
- 32.Марудова А. С. К вопросу о содержании термина «зооним». Минск: БГУ, 2015. С. 103-107.
- 33.Марченко Т. Власні назви в текстах дитячої літератури як елементи сюжетно-рольової гри (на матеріалі повісті Всеволода Нестайка «Казкові пригоди Грайлика»). Луцьк: Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2014. 76 с.
- 34.Мер'ємова М. Р. Онимія англійських, українських та російських казок філол. наук. Одеса: Астропринт, 2005. С. 60-89.
- 35.Отин Е. С. Словарь коннотативных собственных имён. Донецк : Юго-Восток, 2004. 412 с.
- 36.Петрашик О. В. Основні причини зміни структури речення при перекладі. Київ: Національний технічний університет України «КПІ», 2016. 3 с.
- 37.Проценко Ю. Літературна казка про тварин. Київ: Слово і час, 2009. С.18-23.
- 38.Сабат Г. П. Казки Івана Франка як естетико-поетикальна система. Київ: КНУ ім. Тараса Шевченка, 2009. 32 с.
- 39.Сіроштан Т. О. Специфіка перекладу англійських кінематографічних текстів. Суми : Сумський державний університет, 2020. 77 с.
- 40.Скляренко О. Типологічна ономастика. Одеса : Астропринт, 2012. 413 с.

41. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава: Довкілля-К, 2008. 711 с.
42. Суперанская А. В. Теория и методика ономастических исследований. Москва : Наука, 1986. 254 с.
43. Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови. Хмельницький: Авіст, 2008. 548 с.
44. Торчинський М. М. Функції власних назв у художньому мовленні. Київ: Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, 2006. С. 295-301.
45. Торчинський М. М. Українська ономастика: навчальний посібник. Київ: Міленіум, 2010. 238 с.
46. Хлисту́н І. В. Власна назва в українській поезії II пол. XX ст. (семантикофункціональний аспект). Київ: Наукова думка, 2006. 20 с.
47. Швачко С. О. Об'єкти перекладознавства : монографія. Суми : Сумський державний університет, 2019. 222 с.
48. Швачко С. О. Перекладацькі трансформації у поетичному просторі. Донецьк: ДонНУ, 2005. С.90-95
49. Ярмиш Ю. Ф. У світі казки: літературно-критичний нарис. Київ: Радянський письменник, 1975. 145 с.
50. Abbot B. Definiteness and Proper Names: Some Bad News for the Description Theory. *Journal of Semantics*, 19(2), 2002. P. 191-201.
51. Alvarez-Altman G. Literary Onomastics Typology: Analytic Guidelines to Literary Onomastics Studies. *Literary Onomastics Studies*. 1981. Vol. 8. P. 220-230.
52. Bellucci F. Peirce on Proper Names. *Journal of the History of Philosophy*, 2021. Vol. 59. P. 483-510.
53. Bright W. What IS a Name? Reflections on Onomastics. *Language and linguistics*. 2003. P. 669-681. Institute of Linguistics, Academia Sinica. URL: www.ling.sinica.edu.tw/files/publication/j2003_4_01_3698.pdf

54. Dynel M. Humorous Phenomena in Dramatic Discourse. *European Journal of Humour Research*. 2013. URL : <https://www.europeanjournalofhumour.org>
55. Gontsa I., Hryhorenko T. Formation of communicative competence in the recipients of higher education using propriative vocabulary. *Drohobych: Youth & Market*, 2023. 5 p.
56. Harris Z. Discourse analysis. *Language*. 1952. Vol. 28. No. 1. P. 1-30.
57. Hermans T. On Translating Proper Names, with Reference to De Witte and Max Havelaar, in M .J. Wintle. *Modern Dutch Studies. Essays in Honour of Professor Peter King on the Occasion of his Retirement*. London: The Athlone Press, 1988. P. 1-24.
58. Hermans T. *Translation in Systems. Descriptive and System-Oriented Approaches Explained*. Manchester: St. Jerome, 1999. 195 p.
59. Hough C. Name structures and name survival. *Journal of the English Place-Name Society*. 2016. № 48, P. 5-27.
60. Koß G. *Namenforschung. Eine Einführung in die Onomastik*. 3 aktualisierte Auflage. Tübingen : Niemeyer, 2002. 248 p.
61. Kozloff S. *Overhearing Film Dialogue*. Berkeley, Los Angeles : University of California Press. 2000.
62. Nazarenko O., Velykodna A. Semantic Features of Onomastic Lexicon in the Contemporary Fictional Discourse (Based on the Novels «A Game of Thrones» by George R. R. Martin). *Філологічні трактати. Науковий журнал. Суми : Сумський державний університет*, 2018. Том 10, № 4. С. 56-62.
63. Pym A. *Exploring Translation Theories*. London and New. York: Routledge, 2009. 190 p.
64. Rossi F. *Discourse Analysis of Film Dialogues. Italian Comedies between Linguistic Realm and Pragmatic Non-Realism. Telecinematic Discourse: Approaches to the Language of Films and Television Series*. Amsterdam : John Benjamins, 2011. P. 21-46.

65. Weiss A. S. Imaginary onomastics. Translation Studies. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14781700.2019.1669486> (Last accessed: 10.10.2023).

СПИСОК ДОВІДКОВИХ ДЖЕРЕЛ

66. Велика українська енциклопедія. URL: <https://vue.gov.ua/%D0%94%D0%B8%D1%81%D0%BA%D1%83%D1%80%D1%>
67. Словник української мови: в 11 тт. АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – К. : Наукова думка, 1970-1980. – Т. 10. С. 233.
68. Cambridge Dictionary URL : <https://dictionary.cambridge.org/>
69. Collins Dictionary URL : <https://www.collinsdictionary.com/>
70. Urban Dictionary. URL: <https://www.urbandictionary.com>

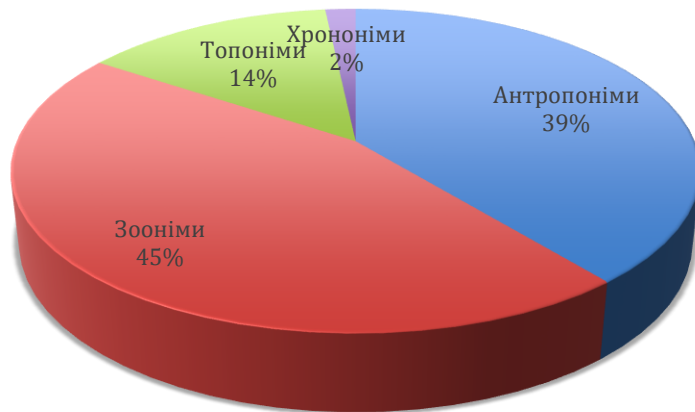
СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Керролл Л. Аліса в Країні Чудес / пер. з англ. Г. Бушиної. Київ: Видавництво дитячої літератури «Веселка», 1976. 143 с.
2. Керролл Л. Аліса в Країні Чудес / пер. з англ. В. Корнієнко. Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА. 2001. 262 с.
3. Carroll L. The Annotated Alice: Alice's Adventures in Wonderland and Through the Looking Glass. New York: W.W. Norton & Company, 2000. 209 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Онiми у казцi Льюїса Керрола «Аліса в Країні чудес»

■ Антропоніми ■ Зооніми ■ Топоніми ■ Хрононіми

SUMMARY

To the master thesis “Peculiarities of reproducing the onomastic space of a work of fiction (based on Lewis Carroll’s ‘Alice in Wonderland’)”

Student Vlasenko Kate Mykolayivna

The master thesis considers the linguistic and translation aspects of English proper names in the modern fictional discourse. The study aims to discover the peculiarities of the reproduction of the onomastic space within the literary fairy tale “Alice in Wonderland” by Lewis Carroll. The paper also deals with the classification of literary onyms and ways of their reproduction in the literal translation. The objective of this thesis is to study transformations in the process of onyms’ translation in the fairy tale “Alice in Wonderland” by Lewis Carroll. The research studies the stylistic and functional features of the onyms’ reproduction in the fairy tale. The paper examines the difficulties of reproducing the onomastic space of a work of fiction in translation. It gives a detailed comparison of the onyms in the literary and cinema translation of the fairy tale “Alice in Wonderland”. Among other objectives of the study was to formulate the general recommendations towards the main stages of students’ preparation for translating onyms.

The paper examines closely the onomastics as part of the language system. Onomastics is the science of proper names of all types, of the laws of their development and functioning. The main purpose of the onomastic research on literary onomastics is to analyze the onymic content of a literary work. That is the functional loading of proper names, their participation in the creation of an artistic whole, the peculiarities of usage of onyms in literary works. It is worthy to note that the onomastic vocabulary is a constant focus of research. Onomastics requires extensive further study in aspects of linguo-culturological and pragmatic information. Previous studies have shown that proper names can be considered as an integral part of any language system, serving the primary aim of identifying and differentiating a person or object by assigning distinct characteristics to it, setting it apart from others of its kind.

The content of the proper name makes researchers create various classifications. Proper names are classified in different groups depending on their functions, methods of creation and the object or phenomena they are used for. The study reveals classifications such as anthroponyms, toponyms, astronoms, zoonoms, ideonyms, chrononyms and others. There are the geographical words of the name, the so-called toponyms, the names of space objects – astronoms, the nicknames of animals – zoonoms. The largest group of proper names is anthroponyms – names, patronymics, last names of people, nicknames, and pseudonyms. It should be noted that the meaning of proper names becomes clear only in the context of their use with the objects they name. Therefore, the onymic meaning implies a correlation with the corresponding referent, namely with a person, animal, place, geographical or astronomical object, mythological creature.

The peculiarities of onyms' reproduction in literal translation have been discovered. It was found that the problem of translating foreign onyms exists in all languages, as onyms have a complex semantic structure, unique etymology and meaning in their original language environment. Traditionally, proper names acquire new meanings in a work of fiction. They remain an essential way of expressing emotions and creating images of the artwork. It was found that the translation of proper names in an artwork should be oriented towards achieving communicative and functional efficiency. In addition, adequate reproduction of the onomastic space of a work of fiction requires the translator to take into account the writer's vision and perception of the world, his cultural views and values.

The paper examines the notion of the literary fairy tale and its onomastic features. Emerging from an oral storytelling tradition, written, literary fairy tales first appeared just over three centuries ago. In a literary fairy tale, fantasy is often intertwined with real life events. It is characterized by a free construction, unlike a folk tale. In addition, a literary fairy tale is distinguished by the individualization of a fairy-tale image. The author often resorts to a detailed description of the hero's portrait and pays attention to his psychological characteristics. Speaking about proper names, they

are considered an effective means of creating images, conveying semantic nuances, and influencing the emotional intelligence of the readerships in literary fairy tales.

In the empirical part of the study, the main concern was finding out the specificity of the reproduction of the onomastic space in the fairy tale called “Alice in Wonderland” by Lewis Carroll. Translational transformations in the reproduction of proper names in the fairy tale have been investigated. In the course of a detailed analysis of the fairy tale, we found 58 proper names. Among them, 22 anthroponyms, 27 zoonyms, 8 toponyms and 1 chrononym were identified. To carry out the analysis of translation transformations in the translation of proper names of the fairy tale “Alice in Wonderland” by Lewis Carroll, we chose translations of this work into Ukrainian, which were made by H. Burshina and V. Kornienko. It is worth noting that the ways of translating onyms in the works of these two translators differ significantly. It was found that transcription, transliteration, tracing, functional substitution, and pragmatic adaptation were among the translation transformations used to reproduce onyms in the target language.

The paper provides a detailed analysis of the stylistic and functional features of the reproduction of the onyms of the fairy tale. It was found that the central part in the system of onomastic space of this work of fiction is formed by zoonyms. Anthroponyms form the second layer, while other categories of onyms form its background part.

The use of anthroponyms in the tale “Alice in Wonderland” is primarily related to the images of the characters. However, anthroponyms are not only capable of naming environmental objects, but have also become expressive and evaluative substitutes for common names. Speaking of zoonyms, they play a decisive role in creating a unique world of a fairy tale, developing the plot and conveying the author’s ideas. It is worth emphasizing that zoonyms are key units of the tale, performing a number of functions. They are used to emphasize the fantasy and magic of the world in the fairy tale. Zoonyms enhance the emotional state of readers and form their attitude towards the depicted character. Due to their rich background potential, they often create comic effect.

Toponyms as components of a fairy tale ensure the reality of the reproduction of certain events, realizing their toponymic meaning. They outline a certain space where the storyline continues, the main and secondary characters act. At the same time, it is important to note that the toponymic system of the artwork is not extensive.

We stress the fact that in the fairy tale “Alice in Wonderland” by Lewis Carroll, literary onyms name images and places of events, characterize characters by their external features or human qualities, and at the same time evoke certain associations and emotions among the readership. They fulfill the specific ideological and aesthetic task of the author of the fairy tale, implement his idea and make a strong impression on the readers.

The next subchapter deals with the comparison of onyms in the literary and film translation of the artwork “Alice in Wonderland”. It is known that in the process of translating a film, the translator faces many tasks. Among them, we highlight the choice of strategies for the reproduction of realities, non-equivalent vocabulary, intertextual elements, adaptation of realities to the cultural stereotypes of the viewer. Separately, it is worth noting the synchronization with the image, which, accordingly, leads to the shortening of phrases.

The thesis studies the Ukrainian translation of the English proper names of the film version of the fairy tale “Alice in Wonderland” by Lewis Carroll, which was created by Walt Disney’s company “Walt Disney Productions” in 1951. The translation of the text and songs of the fairy tale was made by Roman Dyachenko. After analyzing the adaptation of the fairy tale, we concluded that the plot of the film version was changed compared to the original text. At the same time, the main idea of the fairy tale and the author’s idea remained unchanged. In order to reproduce the idea of Lewis Carroll and successfully convey it on the screen, the directors resort to various adaptations and changes in the plot. It was investigated that they introduced fictional scenes into the cartoon, which added drama to the screen version.

Special attention was paid to the methods of reproducing the proper names on the screen. We discovered that most of the onyms in the film version have an identical translation with the literary version of the fairy tale translation. However, some onyms

were omitted from the film version of the artwork and were replaced with an on-screen image of a character or setting. Thus, the audience's attitude towards the heroes was formed not only due to their names, but also due to their successful graphic images on the screen. Sometimes the proper names and events related to them were completely removed by the translators due to the need to reduce the duration of a certain fragment, which is a frequent case for film translation. It is worth noting that some zoonyms and anthroponyms were changed in the film translation of the tale. However, this absolutely did not affect the idea of the work, but on the contrary was used to enhance the humorous effect and attract the attention of the audience. Most of the toponyms that were used in the original fairy tale as part of poems, songs or in monologues of the main character were also omitted. This was complemented by a graphic reproduction of the location of the events in the film version of the fairy tale.

In the next chapter, the difficulties of reproducing the onomastic space of the work of fiction were described with special attention. It is worth noting that the problem of translation of onyms has been of constant relevance in translation research for many years. It acquires special importance in the process of translation of the onomastic space of works of fiction. This can be explained by the characteristics of the fantasy genre. Among them, we highlight the originality of non-standard names, unexpected anthroponyms and toponyms, which usually serve as markers of the author's creative intention. Thus, the translation of onyms can be a challenge not only for a prospective translator, but also for an experienced specialist.

With the goal of achieving an adequate translation, it is momentous for the translator to have a deep understanding of not only the source, but the target cultures as well, and also take into account the peculiarities of the potential audience. This encompasses knowledge of the cultural connotations as well as the history, traditions, religious and mythological beliefs of the people. After all, each linguistic and cultural community has its own ways of understanding and perceiving the onyms. It follows that, the translation should have the same effect on the reader of the translated version of the literary text as on the reader of the original.

We emphasize the fact that the difficulties in reproducing the onomastic space of the artistic text also vary depending on the class of onyms. In the course of their translation, it is necessary to master the basic concepts of the etymology of proper names and be aware of the context of the source text. In this way, not only the external form of proper names should be transformed according to the specifics of the target language, but also their internal meaning should be fully reproduced.

The thesis concludes with methodical recommendations and exercises for improving the effectiveness of onim translation training. They can be useful for training prospective translators. We emphasize the fact that understanding the etymology of the onym, taking into account the individual style of the author, analyzing the context of the work, using creative imagination and possessing the skills of creative and research activity will definitely help the translator to perform an adequate translation of the onym. Practice in reproducing English onyms within the artwork is key to improving translation skills.

To sum up, the fairy tale “Alice in Wonderland” by Lewis Carroll is a vivid example of children’s fiction, where onyms play a decisive role in creating a magical atmosphere and conveying the author’s ideas. The work presents both ordinary English proper names and titles, as well as a significant number of fictional ones. They became an essential element for expressing emotions and creating a system of images in the artwork. Onyms not only serve as means of identifying places and characters in the analyzed work, but also help convey the implicit and aesthetic meaning of the tale. The results of the work showed that the unsuccessful translation of onyms in a work of fiction is a great threat to the development of the linguistic competence of society.

We consider the topic relevant and promising for further research, the main areas of analysis are the study of semantics, methods of derivation, etymology and functioning of onyms in artworks of other writers.

Key words: onomastic space, fictional discourse, onyms, translation transformations, filmonyms, film translation, translation skills, prospective translators.